

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Δέκατος

Συνδρομή Ιτησία: Ἐν Ἀθήναις φρ. 10, ἐν ταῖς ἡμετέροις φρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20. - Διευθυντικὸν ἔτος 28 Σεπτεμβρίου 1880
χρῶνται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου καὶ τοῦ ἑξῆς καὶ εἰς ἡμέρας - Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς Σταδίου, 6.

28 Σεπτεμβρίου 1880

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ



[Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Ι. Φιλήμονος].

Χαρακτηρισμός τοῦ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Οἱ ἱδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐπενόησαν νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἐπιτρόπους ἀφανοῦς τινος Ἀρχῆς, περὶ ἧς οὐδόπως ἐξηγοῦντο, ἀφίνοντες μόνον νὰ ὑπονοῇται ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὕτη ἦτο οὐδεὶς ἄλλος ἢ αὐτὸς ὁ παντοδύναμος τῆς Ρωσίας αὐτοκράτωρ. Τὸ δ' ἔθνος ἔπαθεν ὅ, τι πάσχουσι πάντες οἱ θερμῶς τι ἐπιθυμοῦντες, ἐπίστευσεν εὐχερῶς εἰς τὸ μυστηριῶδες ἐκείνο ἔνδαλμα. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ κοινὴ γνώμη ἤρχισε ν' ἀπαίτῃ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Ἀρχῆς ἐκείνης, ἐν ὀνόματι καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς ὁποίας ἡξίου ἡ ἑταιρία ὅτι ἐνεργεῖ καὶ ὅσα πολυπληθέστεροι καὶ ἐπισημότεροι ἐγίνοντο οἱ ἑταῖροι, τόσοῦ ἐπιμονωτέρα ἀπέδαιναν ἢ περὶ τούτου ἀπαίτησις, ὥστε τῷ 1818 οἱ ἱδρυταὶ ἐνόησαν τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπιστεγάσωσι τὸ ἀκέφαλον αὐτῶν οἰκοδόμημα, ἀναβιβάζοντες εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἄνδρα ἱκανὸν νὰ παράσχῃ τὰ πιστὰ εἰς τὸ ἔθνος. Δύο ἦσαν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οἱ Ἕλληνες, οἵτινες, ὡς ἐκ τῶν προσωπικῶν αὐτῶν σχέσεων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ ἀξιώματος ὅπερ κατεῖχον παρ' αὐτῷ, ἠδύναντο νὰ κρατύνωσι τὴν πρότερον ἀμυδρῶς πως ἐπικρατοῦσαν ἐλπίδα, ὅτι τὸ κίνημα ἐνεργεῖται ἐν γνώσει τῆς Ρωσίας καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπ' αὐτῆς ἅμα ἐκραγόν. Ὁ Κερκυραῖος Ἰωάννης Καποδίστριας ἦτο μὲν ὑπουργὸς τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου τῆς Ἀρκτου, καὶ μέγα ἐκτῆσατο ἐν Εὐρώπῃ ὄνομα ἐπὶ διπλωματικῇ ἱκανότητι ἀπὸ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου καὶ μετέπειτα, ἀλλότριος ὅμως ὢν τῶν πολεμικῶν ἔργων, δὲν ἐφαίνετο πρόσφορος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν ἀγῶνος, ὅστις ἐμελλε κατ' ἀρχὰς τοῦ-

λάχιστον νὰ διεξαχθῇ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης μάλλον ἢ ἐν τοῖς διαβουλίαις τῶν διεθνῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ πρεσβύτερος τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, κομφὸς, εὐτράπελος, καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ σώματος τὸ δαίγμα τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀνδρείας, διότι εἶχεν ἀποβάλῃ εἰς τοὺς μεγάλους κατὰ Ναπολέοντος πολέμους τὸν δεξιὸν βραχίονα ὥστε τὸ εὐλογώτερον ἐφαίνετο ν' ἀποταθῶσιν εἰς αὐτὸν πρὸ πάντων, τόσοῦ μάλλον ὅσα δὲν ἦτο ἐτι γνωστὴ ἡ μικρὰ αὐτοῦ στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ ἀξία. Οὐδὲν ἤττον, εἴτε διότι τινὲς τῶν ἱδρυτῶν ἐγίνωσκον ἕκτοτε κάλλιον τὰ κατ' αὐτὸν, εἴτε διότι δημολογουμένως ὁ Καποδίστριας ἔσχε πολὺ μάλλον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἀπεφασίσθη νὰ προταθῇ ἡ ἀρχὴ εἰς τὸν πολυμήχανον ὑπουργόν, καὶ μόνον ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ στρεφῶσι πρὸς τὸν λαμπρὸν ὑπασπιστήν. Ἐπετράπη δὲ ἡ ἐντολὴ αὕτη εἰς τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθον.

1. Ὅτε, ἐν ἔτει 1805, συνεκροτήθη συμμαχία μεταξὺ Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ Σουηδίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἡ Ὑ. Πύλη περιέστη εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, διότι ἡ μὲν Γαλλία ἐζήτηε νὰ τὴν προσελκύσῃ εἰς τοὺς πλοκάμους ἑαυτῆς, οἱ δὲ σύμμαχοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι τοιοῦτό τι. Ἐνεκα τῶν περιπλοκῶν τούτων παρήχθησαν ἐν τῷ Διβανίῳ δύο πολιτικαὶ μερίδες, ἡ μὲν ῥωσαγγλική, ἡ δὲ γαλλικὴ. Καὶ οἱ μὲν γαλλίζοντες, ἐν οἷς συνετάσσοντο ἐκ τῶν Ἑλλήνων οἱ Σούτσοι καὶ οἱ Καλλιμάχαι, ἠγωνίζοντο νὰ παρασύρῃσι τὴν Πύλην εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίαν, οἱ δὲ ῥωσίζοντες, ὧν ἐπρωτεύον ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης καὶ ὁ τῆς Μολδαβίας Ἀλέξανδρος Μουρούζης ἠξίουσαν ὅτι προκριωτέρα εἴνε ἡ πρὸς τὴν Ρωσίαν φιλία. Οὕτω δὲ ἀμφοτετρανεύοντο τὰ πράγματα, ὅτε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει βέκτης τῆς Γαλλίας πρέσβυς στρατηγὸς Σεβαστιάνης κατέβηκε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καθάρσιν τῶν δύο ἐκείνων ἡγεμόνων καὶ τὴν ἀντιστῶν προχέρισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ τοῦ Σαρλὰτου Καλλιμάχη. Ἐκ τῶν δύο καθαιρεθέντων ἡγεμόνων ὁ μὲν Ὑψηλάντης μετὰ τῶν οἰκείων κατέβηκεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὁ δὲ ἦτον ἐνοχοποιηθεὶς Μουρούζης ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἦν υἱὸς τοῦ φεμινῆτου ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τοῦ καρατομηθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1807. Ὁ Κωνσταντῖνος, ἡγεμονεύσας τῆς Βλαχίας τῷ 1802 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1816, ἔσχε πέντε υἱοὺς, Ἀλέξανδρον, Νικόλαον, Δημήτριον (τὸν ἀποθάνοντα ἐν ἔτει 1832 ἐν Ναυπλίῳ), Γεώργιον καὶ Γρηγόριον, οὗ υἱὸς εἴνε ὁ νῦν πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Βιέννῃ. Σ. τ. Ε.

Ὁ Ξάνθος δὲν ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν εἰμὴ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1820, φέρων πρὸς τοῖς ἄλλοις συστατικὴν πρὸς τὸν Καποδίστριαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ γνωρίμου Ἀνθίου Γαζή, ὄντος τότε ἐνὸς τῶν ὀκτώ¹ κυριούντων τὴν μηχανήν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Ὁ Καποδίστριας ἀπεποιήθη διαβῆδην τὴν προσερχθεῖσαν αὐτῷ ἀρχήν². Καὶ ὅτε ὁ Ξάνθος ἐπράπη πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἠθέλησε πρὶν ἀποφασίσαι τίποτε, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Καποδίστριας, οὗτος ἐνίσχυσε μᾶλλον αὐτὸν ἢ ἀπέτρεψεν. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐρωτήσαντος τοῦ στρατηγοῦ· «θέλει ἄρα γὰρ ἡ Ῥωσία εἶναι ἐναντία, ἢ θέλει βοηθήσει, ἂν ὅχι διὰ τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, τοὺλάχιστον δι' ὀλικῶν μέσων;» ὁ Καποδίστριας ἀπήντησεν· «ἄρκεῖ ἡ ἐμφάνισις ὀλίγων χιλιάδων ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἡ Ῥωσία συνδράμῃ ἐκ τῶν ἐνόντων». Ὁ Ὑψηλάντης ἐξέφρασε τότε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τοῦ πράγματος· ἀλλ' ὁ Καποδίστριας τὸν ἀπέτρεψε, παρατηρήσας ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο τοσοῦτο προκλιτελημένος κατὰ πάσης οἰαδεῖποτε μεταβολῆς τῶν καθεστώτων, ἔστω καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς καθεστώτων, ὥστε ἤθελεν ἀκούσει δυσμενῶς τὰ ἐνεργούμενα. Προσέθηκε μὲν ἐπὶ τέλους ὅτι, ἐάν συνταχθῇ ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὑπόσχεται νὰ τὸ ὑποβάλῃ ἐπ' εὐκαιρίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, κατόπιν ὅμως οὐδὲ τὸ παρασκευασθὲν ὑπόμνημα κατέστησε γνωστὸν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, βεβαίως τὸν Ὑψηλάντην ὅτι, εἰδὼς κάλλιστα τὰς παρούσας τοῦ αὐτοκράτορος διαθέσεις, δὲν τολμᾷ νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν του τοιαύτας προτάσεις. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης βλέπων ὅτι ἐν τούτοις ὁ ὑπουργὸς δὲν ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν καὶ περιελθὼν ἐξ ὅσων ἤκουσεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ κατ' οὐδένα μὲν λόγον ἠθέλει νὰ κινήσῃ τὰ πράγματα, κινήθηκα ὅμως ἄπαξ ἔμελλε νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ, ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς νὰ δεχθῇ τὴν προσερχθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 ἀνηγορεύθη γενικὸς ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς.

1. Οἱ ἀρχικοὶ ἱδρυταὶ τῆς ἑταιρίας (1814) ἦσαν ὁ Σκουφᾶς (ἀποβιώσας πρὸ τοῦ 1820), ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος. Ἐν ἔτει δὲ 1820 προστεθῆσαν καὶ οἱ Ἀνθίμος Γαζής, Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος, Παναγιώτης Σέκερης, Νικόλαος Ν. Πατσιμάδης, Γεώργιος Λεβέντης καὶ Α. Κομζόπουλος.

2. Πολλοὶ ἐμέμφθησαν τὴν τοιαύτην τοῦ Καποδίστριας διαγωγὴν. Ἡ περὶ τῶν πολιτικῶν ὅμως ἀνδρῶν κρίσις δέον νὰ στηρίζεται οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριθεῖ αὐτῶν ἐξέτασιν. Ὁ Καποδίστριας πρεσβεύων κατ' ἀρχάς, ὅτι δὲν ἐπέστη ἔτι ἡ ὥρα τοῦ πολεμικοῦ ἀγώνος, καὶ ὅτι ἔδει πρὸ πάντων νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν ὀλικὴν καὶ διανοητικὴν ἡμῶν ἐπίδοσιν, συνεμερίζετο κατὰ τοῦτο τὴν γνώμην πολλῶν ἐγκρίτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν, τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Κοραΐ.

Ὁ γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες χρήσιμοι ὄντες δευτερευόντως, ἱλικιῶσιν ἐπὶ τῆς ὑπερτάτης βαθμίδος, καὶ ἐν τούτοις μὴ καταμετροῦντες τὰς ἰδίας δυνάμεις ἀνέρχονται εἰς αὐτήν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔχουν πλείονα φιλοδοξίαν ἢ ἀξίαν πραγματικὴν, πλείονα πόθον νὰ λάβωσι τὴν ἀρχὴν ἢ ἱκανότητα νὰ τὴν διεξάγῃσι καὶ εὐκόλως μὲν ἐλπίζοντες, εὐκολώτερον δὲ ἀπελπιζόμενοι, φέρουσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν τὴν περὶ μένην σφαγὴν τῆς ἀποτυχίας. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μὲν ἐλαττώματα τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἦσαν ἔτι γνωστά, ὁ δὲ διορισμὸς αὐτοῦ ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ ἔθνους, πᾶσα ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ὑπέκλυεν ἐν τῷ ἄμα ἐνθουσιωδῶς εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ ὀδηγίας. Ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μέχρι τῶν μεσημβρινωτέρων χωρῶν καὶ νήσων ἡ φωνὴ αὐτοῦ διαδοθεῖσα ἠλέκτρισεν ἀπάσας τὰς καρδίας καὶ ὅταν ἔγραψε πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, παραγγέλλων αὐτῷ νὰ ἦναι ἔτοιμος, καὶ ἐπιφέρειν ὅτι «ὁ ἔνθερος ζῆλος καὶ ἡ φυσικὴ γενναιότης του εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἐκεῖ ὅπου πρέπει», ἄπορον δὲν εἶναι ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι συνεκίνησαν καὶ αὐτὴν τὴν σφόδρα ψυχὴν τοῦ πολεμάρχου ἐκείνου. Ἀλλ' ἡ ὀλίγη τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου δεξιότης καὶ ἡ δεινὴ δυσχερεῖα τοῦ ἔργου ὑπερ' ἀνέλαθεν, ἔμελλον ἀπαραιτήτως νὰ φέρωσιν εἰς μέσον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀτοπήματα πολλά. Ἀτυχῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκλογὴ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες περιστοίχισαν τὸν γενικὸν ἐπίτροπον, ἄγοντες μᾶλλον καὶ φέροντες αὐτὸν ἢ ὑπ' αὐτοῦ χειραγωγούμενοι· ἀτελὴς καὶ ἡμαρτημένη τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος γνώσις· οὐδεμία ἢ μικρὰ πρόνοια περὶ αὐξήσεως τοῦ πυρῆνος τῶν ὑφισταμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἀντὶ δὲ τούτου διαφιλεῖς διορισμοὶ ἀρχιστρατῆγων, στρατηγῶν καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν· πολλὰ σχέδια καὶ πολλὴ περὶ τὴν παραδοχὴν καὶ ἀπόρριψιν αὐτῶν παλιμβουλία· νέα πρὸς συγκρότησιν ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας καὶ συνθήκης ἀπόπειρα, αὐθις ἀποτυχούσα· διχόνοια τῶν ἐπὶ φιλῶ ὀνόματι ἐκείνων ἀρχιστρατῆγων· ἐγκλήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν· περὶ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διήλθον 12 περίπου μῆνες. Ὁ Ὑψηλάντης, λαβὼν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπουσίας λόγῳ ὑγείας, ἀνεχώρησεν ἐκ Πετρούπολεως περὶ τὰ μέσα τοῦ 1820, καὶ κατῆλθε διὰ Μόσχας καὶ Κιέβου εἰς Ὀδησσὸν, ὅπου οἱ πλουσιώτατοι τῶν ἡμετέρων ὀλίγων παρέσχον αὐτῷ χρηματικὴν συνδρομὴν, πολλοὶ δ' ἐξέφρασαν δισταγμοὺς περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιχειρήματος. Οἱ δισταγμοὶ ἦσαν βεβαίως ἐπιτετραμμένοι, ἀλλ' ἡ ἐγκατάλειψις, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπὶ μακρὴν ἀναβολὴ τοῦ ἔργου ἀπέβαινε δσημέραι ἀδύνατος. Ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία ἔλαβεν ἀκριθεῖ καταγγελίαν τῶν γινομένων

παρ' ἐνὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλικῶν, τοῦ προδότη τοῦ Ἀσημάκη. Πολλὰ δὲ τεκμήρια ἐδήλουν ὅτι ἡ κυβερνητικὴ ἡρχίσε νὰ παρακολουθῇ τὰς ἐνεργείας ταύτας ἐν ταῖς καιριωτέrais αὐτῶν λεπτομερείαις. Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὑψηλάντου Ὑπαπατρος, ἀπερχόμενος πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἐδολοφονήθη ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐτερος ἀπεσταλμένος πρὸς τὸν Μιλόσην τῆς Σερβίας, ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς, συνελήφθη καὶ ἔδωκε μὲν παράδειγμα φιλοπάτριδος ἀρσιώσεως αὐτόχειρ γενόμενος, ἀφοῦ κατέστρεψε τὰ ἔγγραφα ὧν ἦτο κομιστὴς· ἀλλ' ἡ σύλληψις αὐτοῦ κατέστησεν ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη γινώσκει τὰ τε πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ὁ Ὑψηλάντης οὔτε νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἔργου ἠδύνατο, οὔτε ν' ἀναβάλῃ αὐτό. Ἐῖτε ἐξεβήγνυτο ἡ ἐπανάστασις ἀκέφαλος καὶ ἀσύντακτος, εἴτε μὴ, ἤθελον ἐπέλθαι συμφορὰι, αἵτινες κατὰ τοῦτο μάλιστ' ἔμελλον ν' ἀποβῶσι φοβερώτεραι ὅλων ὅσαι πράγματι ἐπῆλθον, ὅτι ἤθελον ἀποβῇ ἄγονοι.

Τὸ κύριον λοιπὸν ζήτημα τὸ ἀπασχολῆσαν τὸν Ὑψηλάντην τότε ἐν Ὀδησσῷ καὶ ἐν Κισνοβίῳ, ὅπου βραδύτερον μετέβη, δὲν ἦτο ἂν θέλει ἀναβληθῇ ὁ ἀγὼν, ἢ θέλει ἀμέσως ἀρχίσει, ἀλλὰ πόθεν θέλουσι προοιμιάσει εἰς αὐτόν· ἐκ τῶν παριστῶν ἡγεμονιῶν ἢ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος; Κακῶς δὲ ἐτέθη, διότι, ὅπως τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, εὐκόλον δὲ ἦτο νὰ προνοηθῇ, τὸ κίνημα εἶδει νὰ ἐκτραγῇ ἐκατέρωθεν, ὥστε τὸ πολὺ ἠδύνατο νὰ ἐξετασθῇ ἐάν αὐτῆς ὁ Ὑψηλάντης ἐπρεπε νὰ παρέλθῃ εἰς μέσον ἀπὸ βορρᾶς ἢ ἀπὸ μεσημβρίας. Ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὁ Ὑψηλάντης ἐταλαντεύθη, καὶ ἐπὶ μίαν μάλιστ' αἰγμὴν εἶχεν ἀποφασίσαι νὰ κατέλθῃ διὰ Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειτα ὅμως ἐπαλινώθησεν, καὶ περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1821 διαπεράσας τὸν Προῦτον εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας.

Γνωστὰ εἶναι αἱ αὐτοὶ συμβῆσαι καταστροφὴ καὶ ἰδίως ἡ πανωλεθρία τοῦ Ἱεροῦ λόγιου, ὅστις ὑπῆρξε τὸ κάλλιστον τοῦ στρατιωτικοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ Ὑψηλάντου ἔργον, καὶ ἐμαρτύρησεν ὅτι, ἂν οἱ νεαροὶ αὐτοῦ ὀπλῆται δὲν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ὁρεσιβίων ἀνδρῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου, ἦσαν ὅμως οὐδὲν ἦττον πρόθυμοι νὰ πέσωσιν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Τότε ὁ Ὑψηλάντης παρέδωκεν ἐαυτὸν, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουνίου, εἰς τὴν Αὔστριαν, ἵνα κατακλησθῇ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μούγκατς καὶ μετὰ τινὰ ἔτη εἰς τὸ τῆς Θηρεσιουπόλεως, μέχρις οὗ ἡλευθερώθῃ μὲν τελευταῖον διὰ μεσολαβήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ἀλλὰ φέρων ἐν ἐαυτῷ τὰ σπέρματα τοῦ καρδιακοῦ ἐκείνου νοσήματος, ἐξ οὗ ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ κατὰ Αὐγουστον τοῦ 1828. Ἀ! βεβαίως, τὰ μαρτύρια ὅσα ὑπέστη κατὰ τὰ ὀκτὼ ταῦτα ἔτη, τὰ ἠθικὰ μάλιστ' αὐτοῦ μαρτύρια, ἐκίνησαν εὐλόγως τὸν ἔλεον τοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἡ ἱστορία ὀφεί-

λαί ν' ἀποφανθῇ ὅτι εἰς χεῖρας ἄλλου ἀνθρώπου τὸ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κίνημα ἠδύνατο οὐ μόνον ὡς σπουδαῖος ἀντιπερισπασμὸς ν' ἀποβῇ χρήσιμον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ὅπερ συνέβη, ἀλλὰ παρατεινόμενον, ἂν ὅχι ἄλλο, ἐπὶ τινι χρόνῳ, νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον νὰ ἐνεργήτῃ τελεσφόρως, καθάπερ οὗτος ἐβουλεύθη νὰ πράξῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας.

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ¹.

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Ἐκτορος Μαλὸ βραδευθὲν παρὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μετάφρασις Α. Ρ. Παγκαθῆ].

Συνέχεια· ἐξ ἐστ. 602.

ΙΕ'

Ὁ Κάπης διαφθείρεται.

Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐρυνόρου Λέοντος ἐπεστρέψαμεν μόνον περὶ τὴν νύκτα. Ὁλὴν τὴν ἡμέραν ἐπεριπατοῦμεν εἰς τὸν ὠρεῖον ἐκεῖνον δημόσιον κήπον, συνδιαλεγόμενοι, ἀγοράσαντες ὀλίγον ἄρτον διὰ πρόγευμα.

Ὁ πατὴρ μου εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἡ μήτηρ μου ἦτον ὀρθία. Οὐδ' ἐκεῖνος δὲ οὐδ' ἐκείνη οὐδεμίαν μᾶς ἀπηύθυνον παρατήρησιν διὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν μας. Μετὰ τὸ δεῖπνον ὅμως ὁ πατὴρ μου μᾶς εἶπεν ὅτι εἶχε νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ, πρὸς τὸν Ματτίαν καὶ πρὸς ἐμὲ, καὶ διὰ τοῦτο μᾶς ἔφερε πλησίον τῆς ἐστίας. Τοῦτο δὲ προῦκάλεσε μυκηθμὸν τοῦ πάππου, ὅστις ἐξηγριούτο ὅταν ἐβλεπε δικινηδυνεύουσιν τὴν μερίδα του εἰς τὴν φωτίαν.

— Εἰπέτε μοι ὀλίγον πῶς ἐκερδίζετε τὸν ἄρτον σας εἰς τὴν Γαλλίαν; ἠρώτησεν ὁ πατὴρ μου.

Τότε τῷ διηγήθη ὅ,τι ἐζήτη.

— Ἀσιπὸν, ποτὲ δὲν ἐφοβήθητε μὴ ἀποθάνητε τῆς πείνης;

— Πιτέ. Ὅχι μόνον ἐκερδίζομεν τὸν ἄρτον μας, ἀλλ' ἐκερδίσαμεν ἀρκετὰ ὥστε ν' ἀγοράσωμεν καὶ μίαν ἀγελάδα, εἶπεν ὁ Ματτίας μετ' εὐσταθείας.

Διηγήθη δὲ καὶ αὐτὸς τὰ κατὰ τὴν ἀγορὰν τῆς ἀγελάδος.

— Εἴθετε λοιπὸν πολὺ ἐπιτάδειο; ἠρώτησεν ὁ πατὴρ μου. Δεῖξάτέ μοι τὴν ἱκανότητά σας.

Τότε ἔλαβον τὴν ἄρπαν μου καὶ ἐπαίξα, ὅμως ἄλλον σκοπὸν, ὅχι τὸ νεαπολιτικὸν ἄσμά μου.

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ πατὴρ μου. Καὶ ὁ Ματτίας τί ἤξεύρει;

Ἐπαίξε τότε καὶ ὁ Ματτίας βιολίον καὶ τὸν εὐθύαυλον.

Οὗτος πρὸ πάντων ἐχειροκροτήθη ὑπὸ τῶν παιδίων, ἅτινα μᾶς ἤκουον κύκλῳ περικαθήμενα.

— Καὶ ὁ Κάπης, ἠρώτησεν ὁ πατὴρ μου, τί παίζει καὶ ἐκεῖνος; Βεβαίως δὲν σύρετε σκύλον κατόπιν σας διὰ μόνον σας εὐχαρίστησιν. Πρέ-

1. Ἐσταχυολογήθη ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ τοῦ Ἑλλήνων Ἑθνους.

πει νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ κερδίῃ τὸνλάχιστον τὴν τροφήν του.

Κομπάζων διὰ τὰ προτερήματα τοῦ Κάπη, ἔχει μόνον χάριν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χάριν τοῦ Βιτάλη, τῷ διετάξα νὰ παίξῃ τινὰ ἐξ ὧων ἤξευρε, καὶ ὡς παντοῦ, οὕτω καὶ ἐδῶ, ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν παιδιῶν.

— Εἶναι θησαυρὸς ὁ σκύλος αὐτοῦ, εἶπεν ὁ πατήρ μου.

Ἐγὼ δ' ἀπήντησα εἰς τὸν ἔπαινον τοῦτον, πανηγυρικῶς ὁμιλήσας περὶ τοῦ Κάπη, καὶ εἰπὼν ὅτι ἦτον ἱκανὸς εἰς ἐλάχιστον χρόνον νὰ μάθῃ ὅ,τι τις ἤθελε νὰ τῷ δείξῃ, καὶ ὅσα συνήθως δὲν ἐμάνθανον ἄλλα κυνάρια.

Ὁ πατήρ μου μετέφρασε τὰς λέξεις μου ἀγγλιστὶ, καὶ μοι ἐφάνη ὅτι προσέθηκε καὶ τινὰς ἄλλας λέξεις ἃς δὲν ἐνόησα. Ἐπροκάλεσαν δ' αὐταὶ γενικὸν γέλωτα, τῆς μητρός μου, τῶν παιδίων καὶ τοῦ πάππου ἀκόμη, ὅστις ἔκλεισεν ἐπανειλημμένως τὰ βλέφαρα ἐκφωνῶν «fine dog», ὑπερ ἀγγλιστὶ σημαίνει «ὠραῖος σκύλος». Ὁ Κάπης ὅμως δὲν ἐφαίνετο διὰ τοῦτο ὑπερηφανεύμενος.

— Λοιπὸν, τούτων οὕτως ἐχόντων, ἰδοὺ τί σὰς προτείνω, ἐξηκολούθησεν ὁ πατήρ μου. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ εἰπῇ ὁ Ματτίας ἂν τῷ συμφέρῃ νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἂν θέλῃ νὰ κατοικήσῃ μὲ ἡμᾶς.

— Ἐπιθυμῶ νὰ μείνω μετὰ τοῦ Ρεμῆ, ἀπήντησεν ὁ Ματτίας, ὅστις ἦτον πολὺ πονηρότερος ἀφ' ὅ,τι ἔλεγε καὶ ἀφ' ὅ,τι ὁ ἴδιος ἐνόμιζε. Θὰ ὑπάγω ὅπου ὁ Ρεμῆς ὑπάγῃ.

Ὁ δὲ πατήρ μου, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποπτεύσῃ τίς διπλῇ ἔννοια περιείχετο εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἠγχαριστήθη.

— Ἀφ' οὗ λοιπὸν οὕτως ἔχει, εἶπεν, ἐπανέρχομαι εἰς τὴν πρότασίν μου. Πλούσιοι δὲν εἴμεθα, καὶ ἐργαζόμεθα διὰ νὰ ζῶμεν. Τὸ θέρος περιτρέχουμεν τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὰ παιδιά περιφέρουσι τὰ ἐμπορεύματα εἰς ὅσους δὲν λαμβάνουν τὸν κόπον νὰ ἐρχονται εἰς ἡμᾶς. Τὸν χειμῶνα ὅμως ἐργασίαν πολλὴν δὲν ἔχομεν. Ἐν ὧσιν εἴμεθα εἰς τὸ Λονδίον, ὁ Ρεμῆς καὶ ὁ Ματτίας ἠμποροῦν νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ παίζουν μουσικὴν εἰς τοὺς δρόμους, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ κερδίζουν ἀρκετὰ, μάλιστα περὶ τὰ Χριστούγεννα, εἰς τὰ λεγόμενα waits, ἢ νυκτέρικα. Ἐπειδὴ ὅμως σπατάλη ποτὲ δὲν πρέπει νὰ γίνεταί, θὰ πηγαίῃ ὁ Κάπης νὰ δίδῃ παραστάσεις μετὰ τοῦ Ἀλλεν καὶ Νέδ.

— Ὁ Κάπης ἐργάζεται καλῶς μόνον ὅταν εἶναι μ' ἐμὲ, εἶπον ἀμέσως· διότι δὲν μ' ἤρεσκε νὰ χωρισθῶ ἀπ' αὐτοῦ.

— Θὰ μάθῃ νὰ ἐργάζεται καὶ μὲ τὸν Ἀλλεν καὶ Νέδ, μείνε ἡσυχος· καὶ οὕτω διηρημένοι θὰ κερδίζετε πολὺ περισσότερα.

— Σὰς βεβαιῶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ κατορίνη.

ἀφ' ἑτέρου αἱ εἰσπράξεις ἡμῶν, τοῦ Ματτίας καὶ ἐμοῦ, θὰ εἶναι μικρότεροι, ἐν ᾧ μετὰ τοῦ Κάπη θὰ ἐκερδαίνομεν περισσότερα.

— Ἀρκετὰ, μοι εἶπεν ὁ πατήρ μου. Ὅταν ὁμίλησα, θέλω ὅ,τι εἶπα εὐθὺς νὰ γίνεταί. Εἶναι ὁ κανὼν τῆς οἰκίας, καὶ ἀπαιτῶ νὰ τὸν ἀκολουθῇς καθὼς ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἀπάντησιν τοῦτο δὲν ἐπεδέχετο· ἐσιώπησα· κατ' ἐμαυτὸν ὅμως ἐσκέφθην ὅτι τὰ ὠραῖά μου ὄνειρα περὶ τοῦ Κάπη διεσκαδάζοντο καθὼς καὶ τὰ περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ. Ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ χωρισθῶμεν! Ποία λύπη καὶ δι' αὐτὸν καὶ δι' ἐμὲ! Ἐπειτα ἐπήγαμεν εἰς τὴν ἄμαξαν νὰ κοιμηθῶμεν· ἀλλὰ τὴν νύκτα ταύτην ὁ πατήρ μου δὲν μᾶς ἐκλείδωσε.

Ὅταν δ' ἔπεσα εἰς τὸ στῶμα, ὁ Ματτίας, ἀργήσας περισσότερον ἀπ' ἐμὲ νὰ ἐξαλλάξῃ, ἐπλησίασεν εἰς τὸ αὐτίον μου, καὶ ταπεινῇ τῇ φωνῇ μοι εἶπε·

— Βλέπεις ὅτι αὐτὸς ὃν ὀνομάζεις πατέρα σου θέλει νὰ ἔχῃ ὅχι μόνον παιδιά ἐργαζόμενα δι' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ σκυλίᾳ ἀκόμη. Τοῦτο τέλος πάντων δὲν σὲ φωτίζει; Αὐριοὺ θὰ γράψωμεν πρὸς τὴν μάναν Βαρβερίαν.

Τὴν ἐπαύριον ὅμως ἔπρεπε νὰ διδάξω τὸν Κάπην. Τὸν ἐπῆρα εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καὶ μετὰ γλυκύτητος, φιλῶν αὐτὸν πολλάκις, τῷ ἐξήγουν τί ἀπαιτῶ παρ' αὐτοῦ. Τὸ δυστυχὲς κυνάριον πῶς μ' ἐκύτταζε, πῶς μὲ ἤκουε!

Ὅταν παρέδωκα τὸ σχοινίον του εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλλεν, ἐπανελάθον τὰς παραγγελίας μου· ἦτον δ' ἐκεῖνος τόσον νοήμων, τόσον εὐπειθής, ὥστε παρηκολούθησε τοὺς ἀδελφούς μου κατηφῆς μὲν, ἀλλ' ἄνευ ἀντιστάσεως.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν Ματτίαν καὶ ἐμὲ, ὁ πατήρ μου ἠθέλησε νὰ μᾶς φέρῃ ὁ ἴδιος εἰς συνοικίαν τοῦ Λονδίνου, ὅπου εἴχομεν πιθανότητα καλῶν εἰσπράξεων, καὶ διελθόντες ὅλην τὴν πόλιν, ἐφθάσαμεν εἰς μέρος ὅπου ὅλαί αἱ οἰκίαι ἦσαν ὠραῖαι, ἔχουσαι λαμπροὺς πυλῶνας, καὶ αἱ ὁδοὶ ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς, ἔχουσαι ἐκατέρωθεν κήπους. Εἰς τῶν θαυμασιῶν δὲ τούτων ὁδῶν τὰ πλατύτατα πεζοδρόμια δὲν ἀπηντῶμεν πλέον πένητας ῥακενδύτας καὶ λιμοκτονοῦντας, ἀλλ' ὠραίας κυρίας κατασολίστους, ἀμάρτας, ὧν τὰ θυρώματα ἐλαμπον ὡς καθρέπται, παγκάλους ἵππους, οὓς ὠδήγουν ἡνίοχοι χονδροὶ καὶ παχεῖς, φέροντες φανάκας λευκάς.

Ἐξώρως ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐρυθροῦ Λέοντος, διότι μακρὰ εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ Οὐέστ Ἐντ (Δυτικοῦ πέρατος) μέχρι τοῦ Βέινχαλ-Γρεϊν, καὶ ἐχάρην ἐπανιδῶν τὸν Κάπην, κατεσπιλωμένον μὲν, ὅμως εὐθυμον.

Καὶ τόσον ἠγχαριστημένος ἦμην ὅτι τὸν ἐπανεῖδον, ὥστε ἀφ' οὗ καλῶς τὸν ἔτριψα διὰ ξηρῶν ἀχύρων, τὸν ἐτύλιξα εἰς τὴν προβίαν μου, καὶ τὸν ἐπῆρα νὰ κοιμηθῇ εἰς τὴν κλίνην μου.

Τίς ἦτον εὐτυχέστερος; Ἐκεῖνος ἢ ἐγώ; δύσκολον νὰ τὸ εἰπῶ.

Οὕτως ἐξηκολούθησαν τὰ πράγματα ἐφ' ἡμέρας πολλὰς· τὸ πρῶτ' ἀνεχωροῦμεν, καὶ ἐπεστρέφουμεν τὸ ἐσπέρως, ἀφ' οὗ ἐπαίζομεν πότε εἰς μίαν συνοικίαν πότε εἰς ἄλλην, ἐν ᾧ ὁ Κάπης ἀφ' ἑτέρου ἔδιδε παραστάσεις ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἀλλεν καὶ τοῦ Νέδ. Μίαν ἡμέραν ὅμως ὁ πατήρ μου μοι εἶπεν ὅτι ἐδυνάμην νὰ λάβω τὸν Κάπην νὰ μὲ συνοδεύσῃ, διότι ἐχρειάζετο τὸν Ἀλλεν καὶ τὸν Νέδ εἰς τὴν οἰκίαν.

Τοῦτο πολὺ μᾶς ἐχαροποίησε, καὶ εἴπομεν πρὸς ἀλλήλους, ὁ Ματτίας καὶ ἐγώ, ὅτι βοηθεῖα καὶ τοῦ Κάπη τόσον καλὰς εἰσπράξεις θὰ ἔχομεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς πάντοτε θὰ μᾶς τὸν ἀφίνουν. Ἡθέλομεν νὰ κατακτήσωμεν ὀπίσω πάλιν τὸν Κάπην, καὶ πρὸς τοῦτο ἠθέλομεν καταβάλλει ἀμφοτέροι πασαν προσπάθειαν.

Τὸν ἐστολίσαμεν λοιπὸν ἐπιμελέστατα τὸ πρῶτ', καὶ μετὰ τὸ πρόγευμα ἀνεχωρήσαμεν πρὸς τὴν συνοικίαν, ὅπου ἐκ πείρας ἤξεύρομεν ὅτι ἡ «ἐντιμος ὁμήγυρις» εὐκολώτερον ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸ βαλάντιον. Πρὸς τοῦτο δ' ἔπρεπε νὰ διαβῶμεν ὅλον τὸ Λονδίον κατὰ πλάτος, ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμᾶς, διὰ τῶν Ὀλδ-στρεϊτ, Ὀλβορν-στρεϊτ, Ὀξφορνδ-στρεϊτ.

Πρὸς δυστυχίαν τῆς ἡμετέρας ἐπιχειρήσεως πρὸς δύο ἡμερῶν ἔμενε πυκνὴ ἡ ὁμίχλη. Ὁ οὐρανός, ἡ τὸ ἐπέχον τόπον οὐρανοῦ ἐν Λονδίῳ, ἦτον νέφος ἀτμῶν λεμονοχρόων, καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ἐπεκρέματο εἶδος καπνοῦ ὑπομέλανος, μὴ ἐπιτρέποντος εἰς τὸ βλέμμα νὰ ἐκταθῇ ἐπέκεινα βηματῶν τινῶν. Ὀλίγοι θὰ ἐξήρχοντο τῶν θυρῶν, καὶ ὅσοι θὰ μᾶς ἤκουον ὀπίσω τῶν παραθύρων, δὲν θὰ ἔβλεπον τὸν Κάπην. Ταῦτα ἦσαν διὰ τὴν εἰσπραξὶν κακὸς οἰωνός. Διὰ τοῦτο ὁ Ματτίας ὑβρίζε τὴν ὁμίχλην, τὸ ἐπάρατον αὐτὸ fog, μὴ προβλέπων πόσον χρήσιμος θ' ἀπέβαινε καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἡμᾶς μετ' ὀλίγα λεπτά.

Ἐπεριπατοῦμεν ταχέως, καὶ εἶχον τὸν Κάπην πλησιέστατα εἰς τὰς πτέρνας μου, λέγων πρὸς αὐτὸν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μίαν λέξιν, ἥτις τὸν συνείχεον ἰσχυρότερον τῆς δυνατωτέρας ἀλύσου. Οὕτως εἴχομεν φθάσει εἰς Ὀλβορν, μίαν τῶν πολυανθρωποτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων ὁδῶν τοῦ Λονδίνου. Αἰφνὴς εἶδον ὅτι ὁ Κάπης δὲν μᾶς παρηκολούθει. Τί εἶχε γίνῃ; Ἦτον παράδοξον. Ἐστάθην νὰ τὸν περιμείνω, καὶ εἰσελθὼν εἰς δειροστοίχιαν, ἐσύριξα ὀλίγον, διότι μακρὰν δὲν εἶδυνάμεθα νὰ ἰδῶμεν. Ἐροδοῦμην ἤδη μὴ μᾶς τὸν ἔκλεψαν, ὅταν ἐφθασε τρέχων, ἀλλὰ καὶ κρατῶν εἰς τὸ στόμα ζευγὸς μαλλίνων καλτῶν, καὶ σείων τὴν οὐράν του. Ἐθεσε δὲ τοὺς δύο ἐμπροσθίους τοῦ πόδας εἰς τὰ γόνατά μου, καὶ μοι προσέφερε τὰς κάλτας, λέγων νὰ τὰς λάβω. Ἐφαίνετο δὲ ὑπερήφανος διὰ τὸ κατόρθωμά του,

ὡς ὅταν ἐπετύγγαγεν εἰς μίαν τῶν δυσκολωτέρων του παραστάσεων, καὶ ἤρχετο νὰ ζητήσῃ τὴν ἔγκρισίν μου.

Ταῦτα ἔγιναν ἐντὸς δευτερολέπτων τινῶν, καὶ ἔμενον ὡς ἐνός, ὅτε ὁ Ματτίας ἔλαβε τὰς κάλτας διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, καὶ διὰ τῆς ἄλλης μ' ἔσυρεν εἰς τὴν δειροστοίχιαν.

— Περιπάτει ταχέως, εἶπεν, ἀλλὰ μὴ τρέχωμεν.

Μόνον δὲ μετὰ πολλὰ λεπτά μοι ἔδωκε τὴν ἐξήγησιν τῆς φυγῆς ταύτης.

— Ἐμενον, εἶπε, καθὼς σὺ, ἀπορῶν πόθεν τὸ ζευγὸς αὐτὸ τῶν καλτῶν, ὅταν ἤκουσα ἕνα ἄνθρωπον λέγοντα· Ποῦ εἶναι ὁ κλέπτης; — Ὁ κλέπτης, ἐννοεῖς, ἦτον ὁ Κάπης. Ἄν δὲν ἦτον ἡ ὁμίχλη, θὰ μᾶς ἐφυλάκιζον ὡς κλέπτας.

Τότε ἐνόησα. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔμενα ὡς ἀποπνευγόμενος. Κλέπτην τὸν ἔκαμον τὸν Κάπην, τὸν καλὸν, τὸν τίμιον Κάπην!

— Ἀς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν οἰκίαν, εἶπον πρὸς τὸν Ματτίαν, καὶ κράτει τὸν Κάπην δετόν.

Ὁ Ματτίας δὲν μ' εἶπε λέξιν, καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐρυθροῦ Λέοντος, περιπατοῦντες ταχέως.

Ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ καὶ τὰ παιδιά ἦσαν περὶ τὴν τράπεζαν καὶ ἐδίπλωνον ὑφάσματα. Ἐγὼ δ' ἔβριψα τὰς κάλτας εἰς τὴν τράπεζαν, δι' ἧς ἐγέλασαν ὁ Ἀλλεν καὶ ὁ Νέδ.

— Ἰδοὺ αὐτὸ τὸ ζευγὸς, εἶπον, τὸ ἔκλεψεν ὁ Κάπης. Τὸν Κάπην τὸν κατέστησαν κλέπτην, βεβαίως διὰ νὰ παίζου.

Ἐτρέμον δὲ οὕτως ὁμιλῶν, καὶ ὅμως ποτὲ δὲν ἠσθάνομην τόσην ἀπόφασιν ἐν ἐμοί.

— Καὶ ἂν δὲν ἦτον παιγνίδιον, ἠρώτησεν ὁ πατήρ μου, τί θὰ ἔκαμες, σὲ παρακαλῶ;

— Θὰ ἔδενον σχοινίον εἰς τὸν λαγνὸν τοῦ Κάπη, καὶ ἂν καὶ πολὺ τὸν ἀγαπῶ, θὰ τὸν ἐπνίγον εἰς τὸν Θάνατον. Δὲν θέλω νὰ γίνῃ κλέπτης ὁ Κάπης, ὡς δὲν θὰ γίνω καὶ ἐγώ ποτέ. Ἄν ἐνόμιζον ὅτι ἦτον δυνατὸν ποτὲ νὰ συμβῇ, θὰ ἐπήγαγον ἀμέσως τώρα νὰ πνιγῶ μετ' ἐκεῖνου.

Ὁ πατήρ μου μὲ ἠτένισε κατὰ πρόσωπον, καὶ ὁ θυμὸς του ἐξεπρόσθη διὰ σχήματος ὡς ἂν ἤθελε νὰ μὲ συντρίψῃ. Οἱ ὀφθαλμοὶ του μ' ἔκαιον· ἀλλὰ δὲν ἐταπεινώσα τοὺς ἐδικοὺς μου. Κατ' ὀλίγον τὸ διαστραφὲν πρόσωπόν του ἐχαλαρώθη.

— Εἶχες δίκαιον, εἶπε, πιστεύσας ὅτι ἦτον παιγνίδιον. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ πλέον τοῦτο, ὁ Κάπης εἰς τὸ ἐξῆς μὲ μόνον σὲ θὰ ἐξέρχεται.

ΙΣΤ'

Τὰ ὠραῖα σπάργανα ἐψεύσθησαν.

Εἰς πᾶσαν φιλοφροσύνην μου οἱ ἀδελφοί μου Ἀλλεν καὶ Νέδ ἀπῆντων πάντοτε διὰ δυστροπίας, καὶ πᾶν ὅ,τι ἤθελον νὰ πράξω ὑπὲρ αὐτῶν, κακῶς αὐτὸ ἀπεδέχοντο. Προφανῶς δὲν μ' ἐθεώρουν ὡς ἀδελφόν.

Μετὰ τὸ συμβῆναι τοῦ Κάπη ἡ ἀμοιβαία ἡμῶν

θέσεις καθαρώς διεγρήφθη, και τὰς ἐγνωστοποιήσα, οὐχὶ διὰ λέξεων, διότι δὲν ἤξευρον νὰ ἐκφραστοῦν ἀγγλιστὶ εὐκόλως, ἀλλὰ διὰ σχημάτων ζωηρῶν καὶ ἐκφραστικῶν, καθ' ἃ πρωτηγωνίστουσαν οἱ δύο μου γρόνθοι, ὅτι ἂν ποτὲ τὸ ἐλάχιστον ἐπεχειροῦν κατὰ τοῦ Κάπη, θὰ μ' εὕρισκον ἔτοιμον νὰ τὸν ὑπερασπισθῶ καὶ νὰ τὸν ἐκδικήσω.

Μὴ ἔχων ἀδελφοὺς, ἤθελον νὰ ἔχω ἀδελφάς. Ἀλλ' ἡ Ἀννη, ἡ πρωτότοκος, δὲν μοι ἐπεδείκνυνεν αἰσθημάτων φιλικώτερα τῶν ἀδελφῶν της, καὶ, ὡς ἐκείνοι, κακῶς ἐδέχθη τὰς φιλοφρονήσεις μου, καὶ δὲν παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς τι δυσάρεστον κατ' ἐμοῦ νὰ ἐπινοήσῃ, καὶ ὁμολογῶ ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ἦτον ἀγγινουστὰς.

Ἀφ' οὗ μ' ἀπέκρουον ὁ Ἀλλεν καὶ ὁ Νεδ, μ' ἀπέκρουε καὶ ἡ Ἀννη, μοι ἔμενε μόνον ἡ μικρὰ Καίτη, ἥτις, ὡς τριετής, ἦτον πολὺ νέα ἀκόμη ὥπως συνασπισθῇ μετὰ τῶν ἀδελφῶν της. Ἐκείνη λοιπὸν ἐπέτρεπε νὰ τὴν θωπεύω, πρῶτον διότι ἔφερον τὸν Κάπην νὰ παίξῃ ἐμπρὸς της, καὶ δευτέρον διότι ὅταν ὁ Κάπης μοι ἀπεδόθη, τῇ ἔφερον τὰ ζαχαρώδη, τὰ πλακούντια, τὰ πορτοκάλια, ὅσα μὰς ἔδιδον τὰ παῖδιά εἰς τὰς παραστάσεις μὰς, λέγοντα μεγαλοπρεπῶς: «Διὰ τὸ σκυλίον». Νὰ δίδουν πορτοκάλια εἰς σκυλίον δὲν ἦτον ἴσως πολὺ φρόνιμον, ἐγὼ ὅμως τὰ ἐδεχόμην εὐγνωμόνως, διότι δι' αὐτῶν ἐδυνάμην νὰ κερδήσω τῆς Καίτης τὴν εὐνοίαν.

Ἐξ ὅλης λοιπὸν ταύτης τῆς οἰκογενείας, δι' ἣν ποσάτην ἀγάπην ἠσθαινόμην ὅταν ἀπέβην εἰς Ἀγγλίαν, μόνη ἡ μικρὰ Καίτη μοι ἐπέτρεπε νὰ τὴν ἀγαπῶ. Ὁ πάππος μου ἐξηκολούθει πτύων ἐμμανῶς πρὸς τὸ μέρος μου δσάκις τὸν ἐπλησίαζον. Ὁ πατήρ μου μ' ἐνθυμεῖτο μόνον ὅτε πᾶσαν ἐσπέρην μοι ἐξήτει τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἡμετέρων εἰσπραξέων. Ἡ μήτηρ μου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν ἦτον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ Ἀλλεν, ὁ Νεδ καὶ ἡ Ἀννη μ' ἀπεστρέφοντο, καὶ μόνη ἡ Καίτη μ' ἔφηνε νὰ τὴν θωπεύω, καὶ τοῦτο μόνον διότι ἔφερον γλυκύσματα. Ποῦ κατήντησα!

Ἐν τῇ θλίψει μου λοιπὸν, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς εἶχον ἀρνηθῇ νὰ παραδεχθῶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ματτίου, κατήντησα νὰ ὁμολογῶ εἰς ἐμαυτὸν ὅτι ἂν ἀληθῶς ἦμην παιδίον τῆς οἰκογενείας ταύτης, θὰ ἔτρεφον πρὸς ἐμὲ ἄλλα αἰσθημάτων παρὰ τὰ κατ' ἐμοῦ ἐπιδεικνυόμενα, ὅταν οὐδὲν ἐπραξα ἵνα ἐπισύρω ἐπ' ἐμὲ τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην καὶ τὴν τραχύτητα.

Ὅταν ὁ Ματτίος μ' ἔβλεπεν ἐνδίδοντα εἰς τὰς θλίψεις ταύτας σκέψεις, ἐνόει ἄριστα τί τὰς προκάλεσε, καὶ τότε μοι ἔλεγεν ὡς ὁμιλῶν πρὸς ἐαυτὸν:

— Πρῶτος εἶμαι νὰ ἰδῶ τί θὰ ἀποκριθῇ ἡ μάνα Βαρβερίνα.

Διὰ νὰ λάβωμεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἥτις ἔρχετο νὰ μοι διευθυνθῇ παρὰ τῷ ταχυδρομείῳ, εἶχομεν ἀλλάξει τὸ καθημερινὸν ἡμῶν δρομολό-

γιον, καὶ ἀντὶ νὰ πηγαίνωμεν εἰς Ὀλβὸρ διὰ Ὁδέστ-Σμιθ-Φαίλδ, κατεβαίνωμεν μέχρι τοῦ ταχυδρομείου. Ἐπὶ πολὺ διετρεῖζαμεν τὸν δρόμον τοῦτον ἐπὶ ματαίῳ· τέλος ὅμως μὰς ἐπεδόθη ἡ οὕτως ἀνυπομόνως περιμενομένη ἐπιστολή.

Τὸ γενικὸν Ταχυδρομεῖον δὲν εἶναι μέρος κατὰλληλον δι' ἀνάγνωσιν· δι' ὃ εἰσῆλθομεν ὑπὸ δεινδροσιχίαν παρακειμένου δρομίσκου, ὅπερ μοι ἔδωκε τὸν καιρὸν νὰ πραύνω ὀλίγον τὴν συγκίνησίν μου, καὶ ἐκεῖ τέλος ἡμῶς ν' ἀνοίξω τὴν ἐπιστολὴν τῆς μάνας Βαρβερίνας, δηλαδὴ τὴν κατὰ παράκλησίν της γραφεῖσάν ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τοῦ Χαθάνον.

«Μικρὲ μου Ρεμὴ,

«Πολὺ ἐκπλήττομαι καὶ λυποῦμαι δι' ὅ,τι μανθάνω ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου, διότι καθ' ὅσα μοι εἶχεν εἰπεῖ πάντοτε ὁ πτωχὸς μου Βαρβερίνος, καὶ ἀφ' οὗ σ' εὗρεν εἰς τὴν ἀπόδοον Βρεττεῖλ, καὶ ἀφ' οὗ ὠμίλησε μετ' ἐκείνου ὅστις σ' ἐξήτει, ἐνόμιζον ὅτι οἱ γονεῖς σου ἦσαν εἰς καλὴν, καὶ μάλιστα εἰς λαμπρὰν θέσιν ὡς πρὸς τὴν κατὰστασιν.

«Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἐνδυμασία σου, ὅταν ὁ Βαρβερίνος σ' ἔφερον εἰς Χαθάνον, διότι συνίστατο ἐκ σπαργάνων πλουσίου παιδίου. Μοὶ ζητεῖς νὰ σ' εἰπῶ τί εἶδους φορέματα ἦσαν τὰ σπάργανά σου. Μοὶ εἶν' εὐκολον τοῦτο, διότι τὰ ἐφύλαξα ὅλα, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν ἀναγνώρισίν σου, ἂν ἤθελον σὲ ζητήσῃ ποτὲ οἱ γονεῖς σου, ὡς δὲν εἶχον ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ σ' ἐζητούν.

«Πρῶτον πρέπει νὰ σ' εἰπῶ ὅτι σπάργανα κυρίως δὲν εἶχες, καὶ περὶ σπαργάνων σου ὠμίλουν μόνον κατὰ συνήθειαν, διότι ἡμεῖς σπαργανοῦμεν τὰ παῖδιά. Σὺ ἐσπαργανώμενος δὲν ἦσο, ἀλλ' ἐνδεθμένος, καὶ ἰδοὺ τί ἐφόρεις: Ἀεπτὸν κεφαλόδεσμον τριχαπτῶν, κατὰ τοῦτο μόνον διακρινόμενον, ὅτι ἦτον ὠραῖος καὶ πλούσιος. Περιστήθιον ἐκ λεπτοῦ λινοῦ, ἔχον τρίχαπτον καὶ αὐτὸ περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς βραχίονας, χιτώνιον μαλλωτὸν, κάλτας μαλλίνας λευκάς, καὶ μικρὰ πλεκτὰ ὑποδημάτια, λευκὰ καὶ αὐτὰ, μετὰ θυσάνων μεταξωτῶν· μακρὸν ἔνδυμα, ἐπίσης ἐκ λευκοῦ μαλλωτοῦ, καὶ τέλος μέγαν μανδύαν ἐκ λευκοῦ κασιμιρίου καλύπτοντα καὶ τὴν κεφαλὴν, ἐντὸς ἔχοντα μεταξωτὸν ὑπερβαμμένον, ἔξωθεν δὲ ἐπειρασμένα ὠραῖα ποικίλματα.

«Διὸν σινδόνιον δὲν εἶχες, ἀντὶ τὸν ἰδίαν ἐνδυμασίαν, διότι εἰς τοῦ ὑπαστυνόμου εἶχον ἀλλάξει τὸ σινδόνιον τοῦτο, καὶ ἀντικαταστήσει αὐτὸ διὰ συνήθους χειρομακτροῦ.

«Πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρήσω ὅτι κἀνὲν τῶν ἀντικειμένων τούτων δὲν εἶχε κεντητὰ ἀρχικὰ γράμματα. Τὸ μαλλωτὸν ὅμως χιτώνιον καὶ τὸ περιστήθιον πρέπει νὰ εἶχον, διότι αἱ γωνίαι εἰς αὐτὰ κεντῶνται συνήθως τὰ γράμματα εἶχον κοπῇ, ὅπερ ἀπεδείκνυνεν ὅτι κατεβλήθη πᾶσα φροντίς ἵνα ματαιωθῇ πᾶσα ἔρευνα.

«Ἰδοὺ, φίλτατε Ρεμὴ, ὅ,τι δύναμαι νὰ σ' εἰπῶ. Ἄν νομίζης ὅτι αὐτὰ τ' ἀντικείμενα σοὶ χρησιμεύουσι, ἀρκεῖ νὰ μοι γράψῃς, καὶ σοὶ τὰ στέλλω.

«Μὴ θλίβεσαι, φίλτατέ μου, ὅτι δὲν δύνασαι νὰ μοι δώσης ὅσα μ' ὑπεσχέθης ὠραῖα δῶρα. Τὴν ἀγγελάδα σου, ἀγορασθεῖσαν ἐκ τοῦ ἐπιουσίου σου ἄρτου, ἐκτιμῶ ὑπὲρ πᾶν δῶρον τοῦ κόσμου. Μετὰ χαρᾶς σοὶ λέγω ὅτι ὑγιαίνει. Τὸ γάλα της δὲν ἐλαττοῦται, καὶ χάρις εἰς αὐτὴν δὲν πένομαι τώρα. Ποτὲ δὲν τὴν βλέπω χωρὶς νὰ σ' ἐνθυμοῦμαι, ὡς καὶ τὸν μικρὸν σου σύντροφον, τὸν Ματτίαν.

«Πολὺ θὰ μ' εὐχαριστῇς δσάκις δύνασαι νὰ μοι δίδῃς εἰδήσεις σου, καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ εἶναι καλὰ πάντοτε. Σὺ, ὅστις εἶσαι τόσον καλὸς, τόσον φιλόστοργος, πῶς δὲν θὰ εἶσαι εὐτυχὴς πλησίον τῆς οἰκογενείας σου, ὅταν ἔχῃς πατέρα, μητέρα, ἀδελφοὺς, ἀδελφάς. Ὅλοι βεβαίως θὰ σ' ἀγαποῦν, καθὼς τὸ ἀξίζεις.

«Ἐχε ὑγίαν, φίλτατόν μου τέκνον. Σὲ καταφιλῶ μετ' ἀγάπης,

» ἡ παραμύνα σου

» γῆρα Βαρβερίνα».

Τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς μ' ἐσπάρξε τὴν καρδίαν. Ἡ δυστυχὴς μάνα Βαρβερίνα πόσον καλὴ ἦτον πρὸς ἐμὲ. Διότι ἐκείνη μ' ἠγάπα, ἐφαντάζετο ὅτι ὅλοι πρέπει ὁμοίως νὰ μ' ἀγαποῦν.

— Καλὴ γυνή, εἶπεν ὁ Ματτίος μ' ἐνθυμήθη καὶ ἐμὲ. Ἀλλὰ καὶ ἂν μὲ εἶχε λησμονήσῃ, δὲν θὰ μ' ἠμυπόδιζε τοῦτο τοῦ νὰ τὴν εὐχαριστήσω διὰ τὴν ἐπιστολήν της. Ὅταν δίδῃ τόσον λεπτομερῆ περιγραφὴν, πρέπει ὁ κύριος Δρισκόλλ νὰ μὴ ἀπατηθῇ εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐνδυμάτων σου ὅταν σ' ἔλθῃς.

— Ἡμυπορεῖ νὰ τὰ ἐλησμονήσῃς.

— Μὴ τὰ λέγῃς αὐτά. Λησμονεῖ κανεὶς ποτε τί ἐνδύματα ἔφερε τὸ παιδίον τὸ ἀπολεσθὲν καθ' ἣν ἡμέραν ἀπωλέσθη, ἀφ' οὗ δι' αὐτῶν τῶν φορεμάτων πρέπει ν' ἀνευρεθῇ;

— Ὡς ν' ἀποκριθῇ ὁ πατήρ μου, μὴ κάμνης ὑποθέσεις, σὲ παρακαλῶ.

— Ἐγὼ δὲν κάμνω ὑποθέσεις· σὺ ὑποθέσεις ὅτι ἡμυπορεῖ νὰ ἐλησμονήσῃς.

— Τέλος πάντων θὰ ἰδῶμεν.

Δὲν ἦτον εὐκολον πρᾶγμα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου νὰ μ' εἰπῇ πῶς ἦμην ἐνδεθμένος ὅτε μ' ἔλθῃς. Ἄν τῷ ἔθετον τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀφελῶς, ἀνευ ὑστεροβουλίας, θὰ ἦτον ἀπλῶς τὸν. Ἀλλ' οὕτω δὲν εἶχε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ ὑστεροβουλία αὕτη μὲ καθίστα δειλόν.

Τέλος, μίαν ἡμέραν, ὅταν παγετώδης βροχὴ μὰς ἠνάγκασε νὰ ἐπανεέλθωμεν ἐνωρίτερον εἰς τὴν οἰκίαν, τὸ ἀπεφάσισα, καὶ ἤρχισα ὁμιλίαν περὶ τῆς ἐναγωνίως ἀσχολούσης με ὑποθέσεως.

Ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως τῆς ἐρωτήσεώς μου ὁ πατήρ μου μὲ ἠτένισε κατὰ πρόσωπον, καὶ μὲ

διεπέρα διὰ τοῦ βλέμματός, ὡς συνέβαινε πάντοτε ὅτε τὸν δυσηρέσκει, ὅ,τι τῷ ἔλεγον· ἀλλ' ἐγὼ ἀντέστην εἰς τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ἀνδρείότερον ἀφ' ὅ,τι εἶχον ἐλπίσει, ὅτε ἀνελογιζόμην τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

Ἐνόμισα ὅτι θὰ ὀργισθῇ, καὶ ἔστρεψα ἀνησυχῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Ματτίαν, ὅστις μὰς ἤκουε χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι προσέχει. Σιωπηλῶς οὕτω τῷ προσῆπτον ὅτι μὲ προσέτρεψεν εἰς τὸ ἀνεπιτήδειον τοῦτο διάβημα. Ἀλλ' ἡπατήθην. Ἄμα παρήλθεν ἡ πρώτη ὀργὴ τῆς ὀργῆς του, ἐμειδίασεν ὁ πατήρ μου. Ἐνυπῆρχε τῷ ὄντι τραχύτι καὶ σκληρὸν εἰς τὸ μείδιμα τοῦτο, ἀλλ' ἡ τὸν μείδιμα ὅπως δῆποτε.

— Ὅ,τι πρὸ πάντων μ' ἐδόθησε νὰ σ' ἀνέρω, εἶπεν, ἦτον ἡ περιγραφή τῶν ἐνδυμάτων σου ὅταν μὰς ἐκλάπη. Κεφαλόδεσμος ἐκ τριχαπτῶν, λινὸν περιστήθιον, ἔχον πέριξ τρίχαπτα, χιτώνιον καὶ ἔνδυμα μαλλωτὸν, κάλται μαλλίνας, ὑποδημάτια πλεκτὰ· μανδύας ἐκ κασιμιρίου λευκοῦ, κεντητὸς, καλύπτων καὶ τὴν κεφαλὴν. Πολλὰς ἐλπίδας ἐστήριζον εἰς τ' ἀρχικὰ γράμματα τὰ κεντητὰ εἰς τὰς γωνίας τῶν χιτωνίων σου, Φ. Δ. δηλαδὴ Φρανσὴς Δρισκόλλ, τ' ὄνομά σου. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἔκοψεν ἐκείνη ἥτις σ' ἔκλεψεν, ἐλπίσασα νὰ ἐμποδίσῃ οὕτω τὴν εὑρεσίν σου. Ἐζητήθην νὰ παρουσιάσω καὶ τὸ ἐπίσημον βαπτιστικόν σου τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο μοὶ τὸ ἀπέδωκαν, καὶ πρέπει νὰ τὸ ἔχω ἀκόμη.

Καὶ οὕτω λέγων, μετὰ φιλοφροσύνης σπανίας εἰς αὐτὸν, ἐπῆγε καὶ ἀνεζήτησεν εἰς σύρτην, καὶ μετ' ὀλίγον ἔφερε καὶ μοι ἔδωκε χαρτίον σεσημασμένον διὰ πολλῶν σφραγίδων.

Ὡς τελευταίαν ἀπόπειράν τῷ εἶπον:

— Ἄν θέλετε, ὁ Ματτίος θὰ μοὶ τὸ μεταφράσῃ.

— Εὐχαρίστως.

Ἐκ τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἣν ἀτελῶς κατήρθρωσεν ὁ Ματτίος, ἐπρόκυπτεν ὅτι ἐγεννήθη τὴν δευτέραν τοῦ αὐγούστου, ἡμέραν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, καὶ ὅτι ἦμην υἱὸς τοῦ Πάτριος Δρισκόλλ καὶ τῆς Μαργαρίτας Γράγγης, συζύγου του.

Τί ἄλλο νὰ ἐρωτήσω;

Ὁ Ματτίος ὅμως δὲν ἠμυχαρίστη, καὶ τὴν νύκτα, ὅτε ἀπεσύρθημεν εἰς τὴν ἀμαξάν, ἔκλινε πρὸς τὸ αὐτίον μου, ὡς δσάκις εἶχε μυστικὸν τι νὰ μοὶ ἐμπιστευθῇ.

— Ὅλ' αὐτὰ καλὰ καὶ ἐξάκριστα, μοὶ εἶπεν, ἀλλὰ δὲν ἐξηγούν πῶς ὁ Πάτριος Δρισκόλλ, ὁ περιφερόμενος πραγματευτής, καὶ ἡ Μαργαρίτα Γράγγη, ἡ γυνὴ του, ἦσαν τόσον πλούσιοι ὥστε νὰ δώσωσιν εἰς τὸ παιδίον τῶν τριχαπτῶν καὶ κεφαλόδεσμούς καὶ κεντητὸς μανδύας. Οἱ περιφερόμενοι πραγματευταὶ δὲν ἔχουν τόσα πλούτη.

— Ἐπειδὴ ἦσαν πραγματευταὶ, τὰ ἐνδύματα αὐτὰ τοῖς ἦσαν εὐθαιότερα.

Ὁ Ματτίος ὅμως ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν αὐ-

ζων, και έπειτα πάλιν δμιλῶν πρὸς τὸ αὐτίον,
— Θέλεις νὰ σ' εἰπῶ, προσέθηκε, τίς ἰδέα μ' ἐκαρρώθη εἰς τὴν κεφαλὴν; ὅτι δὲν εἶσαι τὸ παιδίον τοῦ κυρ Δρισκόλλ, ἀλλ' ὅτι σ' ἐκλεψεν ὁ κυρ Δρισκόλλ.

Ἡθέλῃσα ν' ἀπαντήσω, ἀλλ' ὁ Ματτίας εἶχεν ἤδη ἀναβῆ εἰς τὴν κλίνην του.

ΙΖ'

Ὁ θεὸς τοῦ Ἀρθούρ· ὁ κύριος Τζαίμς Μίλλιγαν.

Ἄν ἤμην εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ματτίας, θὰ εἶχον ἴσως ὅσην καὶ αὐτὸς φαντασίαν· ἀλλ' εἰς τὰς ἐμὰς περιστάσεις δὲν ἐπετρέπετο ἡ αὐτὴ ἐλευθερία τῆς σκέψεως.

Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ πατρός μου.

Ὡς πρὸς τὸν Ματτίαν, ἐπρόκειτο περὶ τοῦ κυρ Δρισκόλλ, ὡς ἔλεγε.

Ὅταν ὅμως τὸ πνεῦμά μου ἤθελε νὰ ριφθῇ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Ματτίας, ἐγὼ τὸ συνεῖχον διὰ χειρὸς ἢν ἐπροσπάθουν νὰ καθιστῶ στερεάν.

Περὶ τοῦ κυρ Δρισκόλλ ἐδύνατο νὰ σκέπτηται ὁ Ματτίας ὅτι τῷ ἐπῆρχετο εἰς τὴν κεφαλὴν δι' ἐκεῖνον ἦτον ὁ κυρ Δρισκόλλ ξένος, εἰς ὃν οὐδὲν ὤφειλε.

Εἰς τὸν πατέρα μου ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐγὼ ὤφειλον σέβας.

Βεβαίως ὑπῆρχον παράδοξα πράγματα εἰς τὴν θέσιν μου, ἀλλὰ δὲν ἤμην ἐλεύθερος νὰ τὰ ἐξετάσω ὅφ' ἢν ἐποψῇ ὁ Ματτίας.

Εἰς τὸν Ματτίαν ἐπετρέπετο ἡ ἀμφιβολία.

Εἰς ἐμὲ ἦτον ἀπηγορευμένη.

Καὶ ὅταν ὁ Ματτίας ἤθελε νὰ μοὶ διακοινοῦ τὰς ἀμφιβολίας του, ἐγὼ ἔπρεπε νὰ τῷ ἐπιβάλλω σιωπὴν.

Τοῦτο καὶ ἐπροσπάθουν. Ἄλλ' ὁ Ματτίας εἶχε τὴν κεφαλὴν σκληράν, καὶ δὲν κατῴρθουν πάντοτε νὰ ὑπερισχύω τῆς ἐπιμονῆς του.

— Κτύπα, ἂν θέλῃς, ἔλεγεν ὀργιζόμενος, ἀλλ' ἄκουε.

Καὶ τότε ἐκὼν ἄκων ἠναγκαζόμην ν' ἀκούω τὰς ἐρωτήσεις του.

— Διατί ὁ Ἄλλεν, ὁ Νέδ, ἡ Ἄννη καὶ ἡ Καίτη εἶχον ξανθὴν τὴν κόμην καὶ ἐγὼ δὲν τὴν εἶχον ξανθὴν;

— Διατί ὅλοι εἰς τὴν οἰκογένειαν Δρισκόλλ, πλὴν μόνῃς τῆς Καίτης, ἦτις δὲν ἤξευρε τί ἔκαμνε, ἐδείκνυνον πρὸς ἐμὲ αἰσθήματα ἀντιπαθείας, ὡς ἂν ἤμην σκύλος ψωραλέος;

— Πῶς ἄνθρωποι μὴ πλούσιοι προσέβραπτον τρίχαπτα εἰς τῶν τέκνων των τὰ ἐνδύματα;

Εἰς ὅλα δε ταῦτα τὰ διατί καὶ τὰ πῶς, μίαν εἶχον ἀπάντησιν, ἦτις ἦτον ἐρώτησις καὶ αὐτή.

— Διατί ἡ οἰκογένεια Δρισκόλλ θὰ μ' ἐζήτη ἂν δὲν ἤμην παιδίον τῆς; Διατί θὰ ἐδίδε χρήματα εἰς τὸν Βαρβερίνον καὶ εἰς τοὺς Γρήθ καὶ Γαλλεύ;

Εἰς ταῦτα δ' ἠναγκαζέτο ὁ Ματτίας ν' ἀποκριθῇ, ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκριθῇ.

Ἄλλ' ἡττημένον δὲν ἐκήρυττεν ἑαυτόν.

— Διότι δὲν ἤμπορῶ ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐρώτησίν σου, ἔλεγε, δὲν σημαίνει ὅτι ἔχω ἄδικον εἰς ὅσας σοὶ θέτω, χωρὶς νὰ δύναμαι οὐδὲ σὺ ν' ἀποκριθῇς εἰς αὐτάς. Ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ θὰ εὕρισκε κάλλιστα διατί ὁ κυρ Δρισκόλλ ἐζήτησε νὰ σ' εὔρῃ, καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν ἐξώδευσε τὰ χρήματά. Ἐγὼ δὲν τὰ εὕρισκω διότι πονηρὸς δὲν εἰμαι, καὶ διότι τίποτε δὲν ἠξέυρω.

— Μὴ τὰ λέγῃς αὐτά; εἶσαι τετραπύνηρος.

— Ἄν ἤμην, θὰ σ' ἐζήγουν ἀμέσως ὅτι τῶρα δὲν ἤμπορῶ νὰ σ' ἐξηγήσω, ἀλλ' ὅτι αἰσθάνομαι. Ὅχι, δὲν εἶσαι παιδίον τῆς οἰκογενείας Δρισκόλλ· δὲν εἶσαι, δὲν ἤμπορεῖς νὰ εἶσαι. Θὰ ἔλθῃ ὥρα, εἶμαι βέβαιος, ὅτε τοῦτο θὰ γνωρισθῇ. Ἐπιμένεις ὅμως νὰ μὴ θέλῃς ν' ἀνοίξῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ οὕτως ἀναβάλλεις αὐτὴν τὴν ὥραν. Ἐνωρὶ ὅτι σ' ἀναχαιτίζει τὸ σέβας, ὃ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ τρέφῃς πρὸς τὴν οἰκογένειάν σου, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ ἐντελῶς νὰ σὲ παραλύῃ.

— Τί λοιπὸν θέλεις νὰ κάμω;

— Ὅλῳ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Γαλλίαν.

— Ἀδύνατον.

— Διότι τὸ καθήκον σὲ δεσμεύει παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ σου. Ἄλλ' ἂν ἡ οἰκογένεια αὕτη δὲν εἴν' ἐδική σου, τί σὲ δεσμεύει;

Αἱ τοιαῦται συζητήσεις ἐν μόνον ἀποτελέσματα ἐδύνατο νὰ ἔχωσι, τὸ νὰ μὲ καθιστῶσιν ἔτι δυστυχέστερον ἀφ' ὅτι ποτὲ ἤμην.

Τί φοβερώτερον τῆς ἀμφιβολίας;

Καὶ δὲν ἤθελον μὲν ν' ἀμφιβάλλω, ἀλλ' ὅμως ἀμφεβάλλον.

Ὁ πατὴρ αὐτὸς ἦτον πατὴρ μου; ἦτον μήτηρ μου ἐκεῖνη ἡ μήτηρ, καὶ ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐδική μου;

Ἀπαίσιον ἦτον νὰ τ' ὁμολογήσω, ἀλλὰ βεβαίως ὀλιγώτερον ἔπασχον, ἤμην ὀλιγώτερον δυστυχῆς ὅτε ἤμην μόνος.

Τίς θὰ μ' ἔλεγεν, ὅταν ἐκλαίον τεθλιμμένος, διότι δὲν εἶχον οἰκογένειαν, ὅτι θὰ ἐκλαίον μέχρῃς ἀπελπισίας διότι ἀνεῦρον τὴν οἰκογένειάν μου;

Πόθεν θὰ ἤρχετο τὸ φῶς; τίς θὰ μὲ καθωδήγει; Πῶς θὰ ἐμάνθων ποτὲ τὴν ἀλήθειαν;

Ἐνώπιον τῶν ἐρωτήσεων τούτων ἔμενον, κατεβεβλημένος ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀδυναμίας μου, καὶ ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν ὅτι ἐν σκοτεινῇ νυκτὶ μάτην κρούω τὴν κεφαλὴν μου εἰς ἀδιέξοδον τοῖχον.

Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ τραγῳδῶ, νὰ παίζω εἰς τὴν ἄρπαν χοροῦς, νὰ γελῶ μετὰ μορφασιμῶ, ὅταν εἶχον τὴν καρδίαν τοσοῦτον βαρυαλγῇ.

Αἱ κυριακαὶ ἦσαν αἱ καλῆτεραι ἡμέραι μου, διότι τὰς κυριακάς δὲν παίζει μουσικὴ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου, καὶ τότε ἐδυνάμην ἐλευθέρως νὰ παραδίδωμαι εἰς τὴν λύπην μου, περιπατῶν μετὰ τοῦ Ματτίας καὶ τοῦ Κάπη. Πόσον ὀλίγον

ὡμοιάζον τότε ὅτι ἤμην πρὸ ὀλίγων μηνῶν!

Μίαν δὲ τῶν κυριακῶν τούτων, ἐν ᾗ ἤτοιμαζόμην νὰ ἐξέλθω μετὰ τοῦ Ματτίας, ὁ πατὴρ μου μοὶ εἶπε νὰ μείνω εἰς τὴν οἰκίαν, διότι θὰ μ' ἐχρειάζετο ἐντὸς τῆς ἡμέρας, κ' ἐξαπέστειλε τὸν Ματτίαν νὰ περιπατήσῃ μόνος του. Ὁ πάππος μου δὲν εἶχε καταβῇ ἡ μήτηρ μου εἶχεν ἐξέλθῃ μετὰ τῆς Καίτης καὶ Ἄννης, καὶ οἱ ἀδελφοί μου ἔτρεχον εἰς τοὺς δρόμους. Εἰς τὴν οἰκίαν λοιπὸν οὐδεὶς ἄλλος ἔμενε πλὴν τοῦ πατρός μου κ' ἐμοῦ.

Πρὸ μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἤμῃθα μόνον, ὅτε ἐκρούσθη ἡ θύρα. Ὁ πατὴρ μου ἐπῆγε ν' ἀνοίξῃ, καὶ ἐπέστρεψε μεθ' ἐνὸς κυρίου, ὅστις δὲν ὡμοιάζε τοὺς φίλους ὅσους συνήθως ἐδέχετο. Οὗτος ἦτον τῷ ὄντι ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ καλοῦσι Τζέντλεμάν, δηλαδὴ ἀληθῆς κύριος, καλῶς ἐνδεδυμένος, καὶ ἔχων ὑπερήφανόν τι εἰς τὴν φυσιογνωμίαν, συγχρόνως ὅμως καὶ ἐκφρασίαν τινα ἀπαυδήσεως. Ἦτον περίπου πεντηκοντούτης. Τὴν προσοχὴν μου δὲ εἴλκυεν ἰδίως τὸ μειδιάματά του, καθ' ὃ ἀποσυρόμενα τὰ δῶα του χεῖλη, ἀπεκάλυπτον ὅλους τοὺς τοὺς ὀδόντας, λευκοὺς καὶ ὀξεῖς ὡς τοὺς τῶν κυναρίων. Ὁ μορφασιμὸς οὗτος ἦτον χαρακτηριστικὸς, καὶ ὅστις τὸν εἶδεπε δὲν ἤξευρεν ἂν ἤθελε νὰ μειδιάσῃ ἢ νὰ δαγκάσῃ.

Ἐν ᾗ ὡμίλει ἀγγλιστὶ μετὰ τοῦ πατρός μου, ἔστρεφεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς ἐμέ· ἀλλ' ἅμα ἀπῆντα τοὺς ἐμούς, ἔπαυε τοῦ νὰ μὲ παρατηρῇ.

Μετὰ τινῶν δὲ λεπτῶν συνδιαλέξεων ἔπαυσε τ' ἀγγλικά, καὶ τῷ ἀπέτεινε τὸν λόγον γαλλιστὶ ὡμίλει δὲ τὴν γλῶσσαν ταύτην ἄριστα, καὶ σχεδὸν χωρὶς ξενικῆς προφορᾶς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ παιδίον, περὶ οὗ μοὶ ὡμίλησας; εἶπε πρὸς τὸν πατέρα μου, δεικνύων με διὰ τοῦ δακτύλου. Φαίνεται ὑγιές.

— Ἀποκρίσου λοιπὸν, μοὶ εἶπεν ὁ πατὴρ μου.

— Εἶσαι καλὰ εἰς τὴν ὑγίαν σου; μὲ ἠρώτησεν ὁ κύριος.

— Μάλιστα, κύριε.

— Ποτὲ δὲν ἠσθένησας;

— Ἐπαθον στηθοκατάρρουν.

— Ἀ, ἄ! καὶ πῶς τοῦτο;

— Κοιμηθεὶς μίαν νύκτα εἰς τὴν χιόνα, ὅταν ἦτον φοβερὸν ψύχος. Ὁ κύριός μου, ὅστις ἦτον μετ' ἐμοῦ, ἀπέθανεν ἐκ τοῦ ψύχους, ἐγὼ δ' ἔπαθα τὸν στηθοκατάρρουν.

— Πρὸ πολλοῦ;

— Πρὸ τριῶν ἐτῶν.

— Καὶ ἔκτοτε δὲν ἠσθάνηθες συνεπείας αὐτῆς τῆς ἀσθενείας;

— Ὅχι.

— Ἀδυναμίαν, καμάτους, ἰδρωτάς τὴν νύκτα;

— Ὅχι, ποτέ. Ἀπαυδῶ μόνον ὅταν πολὺ περιπατῶ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἀσθενῶ.

— Καὶ ὑποφέρεις εὐκόλως τὸν κάματον;

— Εἶμαι ἠναγκασμένος.

Τότε ἐγερθεὶς, ἤλθε πρὸς ἐμὲ, μοὶ ἔθλιψε τὸν βραχίονα, ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν μου, ἐπλησίασε τὴν κεφαλὴν του εἰς τὴν ῥάχιν καὶ εἰς τὸ στῆθος μου, λέγων μοι ν' ἀναπνεύσω ἰσχυρῶς, ὡς ἂν εἶχον τρέξει· ἔπειτα μοὶ εἶπε νὰ βῇζω.

Ἀφ' οὗ δὲ τὰ ἔκαμα, μὲ ἠτένισεν ἐπὶ πολὺ κατὰ πρόσωπον, καὶ τότε μοὶ ἐπῆλθε κατὰ πρῶτον ὅτι ἠὺχαριστεῖτο νὰ δαγκάνῃ, τόσον ἦτον φοβερὸν τὸ μειδιάματά του.

Χωρὶς ἄλλο νὰ μ' εἰπῇ, ἤρχισε πάλιν τὴν συνδιαλέξιν του μετὰ τοῦ πατρός μου, καὶ ἔπειτα, μετὰ τινα λεπτὰ ἐξῆλθον οἱ δύο ὁμοῦ, οὐχὶ διὰ τῆς θύρας τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ ἀμαξῶνος.

Ὅταν ἔμεινα μόνος ἤρχισα νὰ σκέπτομαι τί ἐδήλουν αἱ ἐρωτήσεις τοῦ κυρίου τούτου. Ἡθέλε νὰ μὲ λάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του; Καὶ τότε λοιπὸν νὰ χωρισθῶ τοῦ Ματτίας καὶ τοῦ Κάπη! Ἐπειτα δὲ καὶ ἀπόφασιν εἶχον νὰ μὴ γίνω οὐδενὸς ὑπηρετῆς, οὔτε τοῦ κυρίου τούτου, ὅστις δὲν μ' ἤρρεσκεν, οὔτε οὐδενὸς ἄλλου, καὶ ἂν ἤθελε μοὶ ἀρᾶσει.

Μετὰ τινα καιρὸν ἐπέστρεψεν ὁ πατὴρ μου, καὶ μ' εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ, δὲν θὰ μὲ μετεχειρίζετο ὡς εἶχε κατ' ἀρχὰς σκοπὸν, καὶ ἐλεύθερος ἤμην, ἂν εἶχον ὀρεξίν, νὰ υπάγω νὰ περιπατήσω.

Δὲν εἶχον καμμίαν ὀρεξίν. Ἀλλὰ τί νὰ κάμω εἰς τὴν δυσάρεστον ἐκείνην οἰκίαν. Καλῆτερον πάλιν νὰ περιπατήσω, παρὰ νὰ μένω ἐκεῖ εἰς τὴν πληξίν.

Ἐπειδὴ ἔβραχεν, ἐπῆγα εἰς τὴν ἀμαξίαν νὰ λάβω τὴν προδίαν μου. Ὅποια ὅμως ἡ ἐκπληξίς μου ὅταν εὗρον ἐκεῖ τὸν Ματτίαν. Ἡθέλῃσα νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἀλλ' ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ταπεινῇ τῇ φωνῇ μοὶ εἶπεν·

— Ὑπαγε καὶ ἀνοίξε τὴν θύραν τοῦ ἀμαξῶνος. Ὅθ' ἐξέλθῃ κρυφίως κατόπιν σου. Κάνεις δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἤμην εἰς τὴν ἀμαξίαν.

Μόνον δ' ἀφ' οὗ ἐξήλθομεν εἰς τὸν δρόμον, συγκατένευσεν ὁ Ματτίας νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἡξεύρεις, μοὶ εἶπε, τίς ἦτον ὁ κύριος ὅστις ἦτον πρὸ ὀλίγου μετὰ τοῦ πατρός σου; Ὁ κ. Τζαίμς Μίλλιγαν, ὁ θεὸς τοῦ φίλου σου Ἀρθούρ.

Ἀκίνητος ἔμεινα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ· ἀλλ' ἐκείνος λαβὼν με ἐκ τοῦ βραχίονος ἐξηκολούθησεν.

Βαρυνόμενος νὰ περιφέρωμαι μόνος εἰς τὰς πλεγματικὰς αὐτὰς ὁδοὺς, τὴν μονότονον κυριακὴν, ἐπέστρεψα νὰ κοιμηθῶ, καὶ ἐρρίφην εἰς τὴν κλίνην μου, ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθην. Τότε ὁ πατὴρ σου εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀμαξῶνα μεθ' ἐνὸς κυρίου, καὶ ἤκουσα τὴν ὁμιλίαν των χωρὶς νὰ θέλω ν' ἀκορασθῶ. «Δυνατὸς ὡς βράχος, εἶπεν ὁ κύριος. Δέκα ἄλλοι θ' ἀπέθνησκον. Αὐτὸς εἶχε μόνον στηθοκατάρρουν». Τότε μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ σοῦ, καὶ ἐπρόσεξα. Ἄλλ' ἀμέσως ἠλλάξε τὸ ἀντικείμενον τῆς συνομιλίας. — «Πῶς εἶναι ὁ ἀνε-

ψιός σας; ήρώτησεν ὁ πατήρ σου. — «Καλήτερα. Θά τὴν γλυτώσῃ καὶ τώρα. Πρὸ τριῶν μηνῶν ὅλοι οἱ ἰατροὶ τὸν κατεδίκαζον. Ἡ οὐλτάτη τοῦ μήτηρ καὶ πάλιν τὸν ἔσωσε διὰ τῶν φροντίδων τῆς. Ἄ! καλὴ μήτηρ εἶναι ἡ κυρία Μίλλιγαν». Ἐννοεῖς ἀν' αὐτὴν τ' ὄνομα τοῦτο ἔδωκα νέαν προσοχήν. — «Ἄν λοιπὸν ὁ ἀνέψιός σας εἶναι καλήτερα, ἀπήντησεν ὁ πατήρ σου, μάταια εἰσὶ πᾶσαι αἱ προφυλάξεις σας». — «Πρὸς τὸ παρὸν ἴσως, ἀπήντησεν ὁ κύριος. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήτῃ ὁ Ἀρθούρ. Θὰ ἦτον θαῦμα καὶ τὰ θαύματα δὲν εἶναι πλέον τοῦ κόσμου τούτου. Πρέπει τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ νὰ εἶμαι ἀσφαλῆς κατὰ νέων κινδύνων, καὶ ὁ μόνος κληρονόμος νὰ εἶμ' ἐγώ, ὁ Τζαίμς Μίλλιγαν». — «Μείνατε ἥσυχος, ἀπεκρίθη ὁ πατήρ σου· οὕτω θὰ γίνῃ· σὰς τὸ ἐγγυώμαι». — «Ἐλπίζω ἐπὶ σέ, εἶπεν ὁ κύριος. Ἐπειτα δ' ἐπρόσθεσε λέξεις τινὰς ὡς καλῶς δὲν ἐνόησα, καὶ σοὶ τὰς μεταφράζω περίπου, ἂν καὶ φαίνονται μὴ ἔχουσιν ἔννοιαν. «Τὴν στιγμήν ἐκείνην θὰ ἰδῶμεν τί ἔχομεν νὰ κάμωμεν». Ἐπειτα ἐξῆλθε.

Ἡ πρώτη μου ἰδέα ὅταν ἤκουσα τὴν διήγησιν ταύτην ὑπῆρξε νὰ εἰσέλθω καὶ νὰ ζητήσω παρὰ τοῦ πατρός μου τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Μίλλιγαν, διὰ νὰ μάθω περὶ τοῦ Ἀρθούρ καὶ τῆς μητρός του· ἀλλὰ σχεδὸν ἀμέσως ἐνόησα ὅτι τοῦτο θὰ ἦτον ἀφροσύνη. Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀνέψιου δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσω παρ' ἀνθρώπου, ὅστις περιέμενεν ἀνυπομονῶς τοῦ ἀνέψιου τούτου τὸν θάνατον. Ἀφ' ἐτέρου δὲ δὲν ἦτον καὶ ἀπερίσκεπτον τὸ νὰ εἰδοποιήθῃ ὁ κ. Μίλλιγαν ὅτι οἱ λόγοι τοῦ ἠκούσθησαν;

Ὁ Ἀρθούρ ἔζη, ἦτον καλήτερα· πρὸς τὸ παρὸν μοὶ ἔρκει ἡ χαρὰ τῆς εἰδήσεως ταύτης.

ΙΗ'

Αἱ νύκτες τῶν Χριστουγέννων.

Ὁ Ἀρθούρ, ἡ κυρία Μίλλιγαν, ὁ Τζαίμς Μίλλιγαν, ἦσαν τὸν τεῦθεν τὰ διηγεσάμενα ἀντικείμενα τῶν ὁμιλιῶν ἡμῶν.

Ποῦ ἦσαν ὁ Ἀρθούρ καὶ ἡ μήτηρ του; Ποῦ ἐδυνάμεθα νὰ τοὺς ζητήσωμεν, νὰ τοὺς εὑρωμεν; Αἱ ἐπισκέψεις τοῦ κ. Τζ. Μίλλιγαν μᾶς ἐνέβαλον ἰδέαν καὶ μᾶς ἐνέπνευσαν σχέδιον, οὗ βεβαίως μᾶς ἐφαίνετο ἡ ἐπιτυχία. Ἀφ' οὗ ὁ κ. Τζ. Μίλλιγαν ἤλθεν ἄπαξ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐρυθροῦ Λέοντος, μᾶς ἐφαίνετο σχεδὸν βέβαιον ὅτι θὰ ἐπανεέλθῃ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν. Ἀφ' οὗ εἶχεν ὑποθέσεις μετὰ τοῦ πατρός μου! Τότε, ὅταν ὁ ἀνεχώρει, ὁ Ματτίας, ὃν δὲν ἐγνώριζε, θὰ τὸν παρηκολούθει, καὶ οὕτω θὰ ἐμνησθόμην τὴν κατοικίαν του. Τότε θὰ ἠρωτῶμεν ἐπιτηδείως τοὺς ὑπηρέτας, καὶ ἴσως αὐτοὶ θὰ μᾶς ἔφερον καὶ εἰς τὸν Ἀρθούρ.

Διατί ὅχι; Αὐτὰ ὅλα δὲν ἐφαίνοντο ἀδύνατα εἰς τὴν φαντασίαν μας.

Τὸ καλὸν τοῦτο σχέδιον εἶχε τὸ πλεονέκτημα

ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ ἀνεύρισκον τὸν Ἀρθούρ εἰς δεδομένην στιγμήν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔπαυε τὴν παροῦσάν μου ἀγωνίαν.

Ἀπὸ τοῦ συμβάντος τοῦ Κάπη καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαντήσεως τῆς μάνας Βαρβερίνας, ὁ Ματτίας δὲν ἔπαυεν ἐπαναλέγων μοι πάλιν καὶ πάλιν «Νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν Γαλλίαν». Τὴν πρότασιν ταύτην καθ' ἐκάστην ὑπ' ἄλλην μορφήν μοι τὴν παρίστα, ἀλλὰ μοι τὴν ἐπανελάμβανε πάντοτε τὴν ἰδίαν. Ἀλλ' εἰς αὐτὴν ἀντέτακτον καὶ ἐγὼ ἀπάντησιν πάντοτε τὴν ἰδίαν. «Δὲν πρέπει ν' ἀφῆσθαι τὴν οἰκογένειάν μου». Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ καθήκοντος δὲν συνεννοούμεθα, καὶ αἱ συζητήσεις ἡμῶν ἦσαν ἀδιέξοδοι, διότι ἕκαστος ἡμῶν ἐνέμενεν εἰς τὸ φρόνημά του. «Πρέπει ν' ἀναχωρήσωμεν». — «Ὁρσίλω νὰ μείνω».

Ὅταν δ' εἰς τὸ αἰώνιόν μου «ὀφείλω νὰ μείνω» προσέθηκα· «διὰ νὰ εὑρῶ τὸν Ἀρθούρ», ὁ Ματτίας δὲν εἶχε τί ν' ἀπαντήσῃ. Δὲν ἠδύνατο νὰ θέλῃ τι ἐναντίον εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἀρθούρ. Δὲν ἔπρεπε νὰ μάθῃ ἡ κυρία Μίλλιγαν τὰς διαθέσεις τοῦ ἀνδραδέλφου τῆς;

Πολὺ νοήμον δὲν θὰ ἦτον νὰ περιμένωμεν τὸν κ. Τζαίμς Μίλλιγαν, ἂν ἐξηρχόμην καθ' ἐκάστην, ἀπὸ τῆς πρωῒας μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὡς ἐγίνετο ἀφ' ὅτου ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Λονδίνον. Ἀλλ' ἐπλησίαζεν ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν θὰ ἐπαίζομεν εἰς τὰς ὁδοὺς οὐχὶ τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν νύκτα, διότι περὶ τὸ μεσονύκτιον ψάλλονται τῶν Χριστουγέννων τὰ νυκτέρια, ἢ τὰ κάλαντα, τῶν Ἀγγλῶν τὰ οὐαίτς (waits). Τότε θὰ ἐμένομεν τὴν ἡμέραν κατ' οἶκον, εἰς ἧμῶν πάντοτε θὰ προσεῖχε, καὶ θὰ καταρωοῦμεν νὰ ἰδῶμεν ἐρχόμενον τὸν θεῖον τοῦ Ἀρθούρ.

— Ἄν ἤξευρες πόσον ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανεύρῃς τὴν κυρίαν Μίλλιγαν! μοὶ εἶπεν ὁ Ματτίας μίαν ἡμέραν.

— Καὶ διατί τοῦτο;

Μεθ' ἱκανὸν δισταγμὸν,

— Διότι εἶχε πολλὴν καλωσύνην πρὸς σέ, εἶπε.

Ἐπειτα δ' ἐπρόσθεσε·

— Καὶ ἴσως διότι θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ εὑρῇς τοὺς γονεῖς σου.

— Ματτία!

— Δὲν θέλεις νὰ τὸ λέγω. Σὲ βεβαιῶ ὅτι δὲν πταίω ἐγώ, ἀλλὰ μοὶ εἶναι ἀδύνατον καὶ ἐπὶ στιγμήν νὰ δεχθῶ ὅτι εἶσαι τῆς οἰκογενείας τῶν Δρισκόλλ. Ἰδὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς τῆς οἰκογενείας, καὶ ἰδὲ καὶ σὲ τὸν ἴδιον. Δὲν ὁμιλῶ μόνον περὶ τοῦ λιναρίου τῆς κόμης των. Ἐχεις σὺ τὸ κίνημα τῆς χειρὸς τοῦ πάπου καὶ τὸ μεσίδιμά του; Σοὶ ἐπῆλθε ποτὲ ἡ ἰδέα νὰ ἐξετάσῃς τὰ ὑφάσματα εἰς τὸ φῶς τοῦ λύχνου, ὡς ὁ κύριος Δρισκόλλ; Σοὶ συνέβη ποτὲ νὰ πλαγιάσῃς μ' ἐκτεταμένους τὰς χεῖρας εἰς τὴν τράπεζαν; Ὡς δ' ἄλλαν καὶ ὁ Νεδὲδ ἐδίδαξας ποτὲ εἰς τὸν Κάπη τὴν τέχνην νὰ φέρῃ κάλτας αἰτινες δὲν ἀπωλέ-

σθησαν; Ὁχι, χιλιάκις ὅχι. Ἐκαστος ἔχει τὸν χαρακτήρα τῆς οἰκογενείας του. Ἄν ἦσο εἰς ἐκ τῶν Δρισκόλλ, δὲν θὰ ἐδίσταζες ν' ἀποκτήσῃς μαλλίνας κάλτας ὅταν θὰ σ' ἔλειπον καὶ τὸ βαλάντιόν σου ἦτον κενόν, ὅπερ σοὶ συνέβη πολλάκις. Ὅταν ὁ Βιτάλης ἦτον εἰς τὴν φυλακὴν, τί εὐωχήθης; Νομίζεις ὅτι εἰς ἐκ τῶν Δρισκόλλ θὰ ἐκοιμᾶτο χωρὶς νὰ δειπνήσῃ; Ἄν δὲν ἦμην ὁ υἱὸς τοῦ πατρός μου, νομίζεις ὅτι θὰ ἐπαίζον ἐν θύαυλον, πλαγιάυλον, βιολίον, ἢ ὅ,τι δήποτε ὄργανον χωρὶς νὰ τὸ μάθω ποτέ; Ὁ πατήρ μου ἦτον μουσικὸς, καὶ διὰ τοῦτο εἶμαι κ' ἐγώ. Φυσικώτατον! Σὺ ἐπίσης φυσικώτατον μοὶ φαίνεται νὰ εἶπαι κύριος εὐγενῆς, καὶ θὰ εἶσαι ὅταν ἀνεύρωμεν τὴν κυρίαν Μίλλιγαν.

— Ἀλλὰ πῶς τοῦτο;

— Ἐχω τὴν ἰδέαν μου.

— Δὲν μοὶ λέγεις αὐτὴν τὴν ἰδέαν σου;

— Ὡ! ὅχι.

— Διότι;

— Διότι εἶναι ἀνόητος...

— Λοιπὸν;

— Ὅχι ἦτον ὅλως διόλου ἀνόητος ἂν ἦτον ψευδής. Δὲν πρέπει νὰ συλλαμβάνωμεν χαρμολύπην ἐλπίδας αἰτινες δὲν ἐπαληθεύουσιν. Πρέπει νὰ μᾶς γίνῃ μάθημα ἡ πείρα τοῦ πρασίνου (green) προσηρημένου εἰς τὸ ὥραϊον τοῦτο Βελιόλ. Πόσας ἐξαισίους πρασίνας πεδιάδας εἶδομεν κατὰ φαντασίαν, καὶ πράγματι αὐταὶ ἦσαν σεσηπότα τέλματα.

Περαιτέρω δὲ δὲν ἐπέμεινα, διότι καὶ ἐγὼ εἶχον μίαν ἰδέαν.

Ἀληθές ὅτι ἦτον ἀόριστος, συγκεχυμένη, δειλὴ, ἀνοητοτέρα, ὡς ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, ἀφ' ὅ,τι ἐδύνατο νὰ εἶναι ἡ τοῦ Ματτίας· ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιμείνω νὰ μ' εἰπῇ τὴν ἐδικήν του ὁ σύντροφός μου. Τί ὁ ἀπῆντων ἂν ἦτον ἡ ἰδία ἡτις ὡς ὄνειρον ἐπλανᾶτο πρὸ τοῦ πνεύματός μου; Ὅταν δὲν ἐτόλμων νὰ τῇ δώσω μορφήν ὁ ἴδιος καὶ ὑπόστασιν, θὰ εἶχον τὸ θάρρος νὰ τὴν συζητήσω μετ' ἐκείνου;

Δὲν ἔμενεν ἄλλο, παρὰ νὰ προσμείνωμεν. Προσεμείναμεν.

Ἐν ᾧ δὲ προσεμείνομεν, ἐξηκολουθοῦμεν τὰς πλανήσεις ἡμῶν διὰ τοῦ Λονδίνου, διότι δὲν ἤμεθα ἐκ τῶν προνομιοῦχων μουσικῶν ἐκείνων, οἵτινες καταλαμβάνουσι μίαν συνοικίαν, καὶ ἔχουσιν ἀκροατήριον αὐτοῖς ἰδίως ἀνῆκον. Ἡμεῖς παῖδιά, νεοελθόντες, καὶ δὲν ἐδυνάμεθα νὰ λάβωμεν κατοικίαν, ἀλλ' ἠναγκαζόμεθα νὰ ὑποχωροῦμεν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἤξευρον νὰ ὑπερασπίζωνται τὸ δικαίωμα τοῦ προκαταλαβόντος διὰ λόγων εἰς ἡμᾶς ἀνεφίκτων καὶ ἀκαταμαχῆτων.

Ποσάκις, κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν τῆς εἰσπράξεως, ἀφ' οὗ εἶχομεν παῖζει ὅ,τι καλῆτερον ἤξευρομεν, ἠναγκαζόμεθα νὰ τραπῶμεν τάχιστα εἰς φυγὴν ἐνώπιον φοβεροῦ τινος Σκώτου, γυμνοκνή-

μιδος, φέροντος φουστανέλλαν, παιδί ἢ ἐπτουργμένην χλαῖναν εἰς τὸν ὦμον, καὶ περὶ τὸν πλῆθρον, ὅστις διὰ τῶν ἡχῶν τοῦ ἀσκαύλου τοῦ μᾶς ἐξεδίωκε! Καὶ κατ' ὅρθου μὲν ὁ Ματτίας διὰ τοῦ εὐθυαύλου τοῦ νὰ κατασιγάσῃ πολλάκις τὴν bagpipe, τὴν κἀίδαρ, ἀλλὰ κατὰ τῆς σύριγγος (piper), ἦτον ἀνίσχυρος.

Ὁμοίως δὲν ἤμεθα ἀξιόμαχοι καὶ κατὰ τῶν μελανοχρόων μουσικῶν, οἵτινες διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς, καὶ οὗς οἱ Ἀγγλοὶ καλοῦσι νιγριτίους μελωδοὺς (nigger melodits). Οὗτοι οἱ ψευδονιγριτίοι, γελοῖας φέροντες ἐνδυμασίας καὶ παραδόλους, φορέματα ἀπολήγοντα εἰς οὐρὰς ἀντακίου, καὶ περιλαίμια μέγιστα, εἰς ἃ ἐγκλείεται ἡ κεφαλὴ των, ὡς ἡ ἀνθοδέσμη εἰς τὸ περιβόλλον αὐτὴν χαρτίον, ἦσαν ἔτι μᾶλλον φόβητρα δι' ἡμᾶς παρ' ὅ,τι οἱ Βάρδοι ἐκείνοι ἢ ῥαψῶδοι τῆς Σκωτίας. Ἀμα τοὺς ἐβλέπομεν ἐρχομένους, ἢ μόνον ἠκούομεν τὸ μᾶνιον, ὡς καλεῖται τὸ χορδωτὸν ὄργανόν των, ὑπεχωροῦμεν μετὰ σεβασμοῦ, καὶ ἀπηρχόμεθα μακρὰν εἰς τινα συνοικίαν ὅπου ἤλπίζομεν νὰ μὴ ἀπαντήσωμεν ἄλλην των συνοδίαν, ἢ περιεμένονμεν βλέποντές τους νὰ παύσωσι νὰ μᾶς ἐκκωφεύωσι.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτε ἤμεθα οὕτω μεταξὺ τῶν ἀκουσίων των θεατῶν, εἶδον ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν μᾶλλον ἀλλοκρότως ἐνδεδυμένον, ἀπευθύνοντα νεύματα πρὸς τὸν Ματτίαν. Κατ' ἀρχὰς ὑπέλαβον ὅτι μᾶς περιέπαιζε, θέλων νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἀκροατὰς διὰ τινος γελοῖας σκηνῆς, ἥς ἡμεῖς θὰ ἤμεθα τὰ θύματα. Ἀλλὰ, πρὸς μεγάλην μου ἐκπληξιν, ὁ Ματτίας τῷ ἀπεκρίθη φιλικῶς.

— Τὸν γνωρίζεις λοιπὸν; τὸν ἠρώτησα.

— Εἶναι ὁ Βόβ.

— Ποῖος Βόβ;

— Ὁ φίλος μου Βόβ, τοῦ ἵπποδρομίου Γασσότου, εἰς τῶν δύο γελωτοποιῶν περὶ ὧν σοὶ ὁμιλήσα, ἐκεῖνος εἰς ὃν ὀφείλω ὅσα ἀγγλικά ἡξεύρω.

— Δὲν τὸν εἶχες ἀναγνωρίσει;

— Πῶς; Εἰς τοῦ Γασσότου ἡλῆψε τὸ πρόσωπόν του ἄλευρον· ἐδῶ τὸ ἀλείφει ἀσβόλην.

Ὅταν δ' ἐτελείωσεν ἡ παράστασις τῶν μελάνων μελοποιῶν, ἤλθε πρὸς ἡμᾶς ὁ Βόβ, καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν προσωμίλησε τὸν Ματτίαν, εἶδον πόσον ὁ σύντροφός μου ἤξευρε νὰ ἐλκύνῃ τὴν ἀγάπην. Ἀδελφός δὲν θὰ ἐξέφραζε περισσοτέραν χαρὰν διὰ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ βλέμματος ἀφ' ὅ,τι ὁ ἀρχαῖος οὗτος γελωτοποιὸς, ὅστις μᾶς εἶπεν ὅτι, ἕνεκα τῆς δυσχερείας τῶν καιρῶν, ἠναγκασθῇ νὰ γίνῃ «περιπλανώμενος μουσικός». Ἀλλ' ἐβιάσθημεν ταχέως νὰ χωρισθῶμεν ἐκεῖνος μὲν ὀφείλε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν θίασόν του, ἡμεῖς δὲ νὰ ὑπάγωμεν εἰς συνοικίαν τινὰ ὅπου ἐκεῖνος δὲν θὰ ἐπῆγαινε· ὥστε οἱ δύο φίλοι ἀνέβαλον εἰς τὴν ἐπομένην κυριακὴν τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ διηγηθῶσιν ἀλλήλοις τὰ συμβάντα

των ἀφ' οὗτου εἶχον ἀποχωρισθῇ. Χάρις τῷ Ματτίᾳ βεβαίως, εὐπρεστέστην ὁ Βόδ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ πρὸς ἐμὲ συμπάθειάν τινα, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεκτῆσαμεν φίλον ὅστις, διὰ τῆς πείρας καὶ τῶν συμβουλῶν του, μᾶς κατέστησε τὸν βίον τοῦ Λονδίνου πολὺ εὐκολώτερον ἀφ' οὗ, τι μᾶς ἦν ἕως τότε. Ἡγάπησε δὲ πολὺ καὶ τὸν Κάπην, καὶ μᾶς ἐλεγεν ὅτι, ἂν εἶχε τοιοῦτο κυνάριον, ἡ τύχη του θὰ ἦτον ἐξασφαλισμένη. Πιλλάκις μᾶς ἐπρότεινε καὶ νὰ συνεταϊρισθῶμεν οἱ τρεῖς, δηλαδὴ οἱ τέσσαρες, ἐκεῖνος, ὁ Ματτίας, ὁ Κάπης καὶ ἐγώ. Ἀλλ' ἂν δὲν ἤθελον ν' ἀφήσω τὴν οἰκογενεάν μου καὶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Γαλλίαν, νὰ ἰδῶ τὴν Λίζαν, ἀκόμη ὀλιγώτερον ἤθελον νὰ τὴν ἐγκαταλείψω ὅπως παρακολουθῶ τὸν Βόδ, περιφερόμενος εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Οὕτως ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Τότε, ἀντὶ ν' ἀναχωρῶμεν τὸ πρῶτον ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Λέοντος, ἀπηρχόμην πασαν ἐσπέραν, περὶ τὰς ὀκτὼ ἢ ἐννέα, καὶ μετεβαίνομεν εἰς τὰς συνοικίας τῆς ἐκλογῆς μᾶς.

Τὸ πρῶτον ἠρχίζομεν ἐκ τῶν σκουαίρς ἢ πλατειῶν, καὶ ἐκ τῶν ὁδῶν ὅπου εἶχον ἤδη παύσει αἱ ἄμαξαι διερχόμεναι, διότι ἀπηρτίετο σιωπὴ τις ὅπως ἡ μουσικὴ ἡμῶν συμφωνία εἰσδύουσα διὰ τῶν κλειστῶν θυρῶν, ἐξυπνᾷ τὰ παιδιά εἰς τὰς κλίνας των, καὶ τοῖς ἀναγγέλλῃ τὰ Χριστούγεννα, τὴν εἰς πᾶσαν ἀγγλικὴν καρδίαν ἀγαπητὴν αὐτὴν ἐορτήν. Ἐπειτα δὲ, καθ' ὅσον προχωροῦσιν αἱ ὥραι τῆς νυκτὸς, κατηρχόμην πρὸς τὰς μεγάλας λεωφόρους. Αἱ τελευταῖαι ἄμαξαι, αἱ φέρουσαι τοὺς ἐκ τῶν θεάτρων ἐξερχομένους παρόντες, καὶ σχετικὴ ἡσυχία ἐπικρατεῖ, διαδεχομένη τῆς ἡμέρας τὸν ἐκωφεύοντα θόρυβον. Τότε παίζομεν τοὺς γλυκυτέρους ἡμῶν ἤχους, τοὺς περιπαθεστέρους, τοὺς ἔχοντας χαρακτῆρα μελαγχολικὸν καὶ θρησκευτικόν· ἡ βάρδιτος τοῦ Ματτίᾳ κλαίει, ἡ ἐμὴ ἄρπα στενάζει, καὶ ὅταν σιωπῶμεν πρὸς στιγμὴν εἰς ἀνάπαυσιν, ὁ ἀνεμος μᾶς φέρει ἀπεσπασμένους ἤχους μουσικῶν ἄλλων μεμακρυσμένων. Ἡ συμφωνία ἡμῶν ἐτελείωσε. «Κύριοι καὶ κυρίαι, καλὴν νύκτα σας, καὶ καλὰ Χριστούγεννα!»

Καὶ ἔπειτα ἀπερχόμην μακρότερα ν' ἀρχίσωμεν ἄλλην συμφωνίαν.

Λαμπρὸν πρᾶγμα πρέπει νὰ εἶναι ν' ἀκούῃ τις μουσικὴν τὴν νύκτα, ἐντὸς τῆς κλίνης του, εἰς τὰ πούπουλα καὶ εἰς θερμὰ πεπλώματα ἐγκεκορδωλημένους. Δι' ἡμᾶς ὅμως, εἰς τοὺς δρόμους, οὔτε πεπλώματα ὑπάρχουσιν οὔτε πούπουλα· ὠφέλιμον ὅμως νὰ παίζωμεν. Ἐνίοτε ὁ οὐρανὸς εἶναι ὡς βάρβαρος, καὶ μᾶς διαπερᾷ τῆς οὐρανίας ἡ ὑγρασία· ἄλλοτε δ' εἶναι κυκνοὺς καὶ διάχρυσος, καὶ ὁ κατάψυχρος βορρᾶς μᾶς παγώνει μέχρι τῶν ὀστέων. Γλυκὺς οὐρανὸς δι' ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει. Σκληρὰ ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ἡ ἐποχὴ αὕτη τῶν Χριστουγέννων, καὶ ὅμως, ἐπὶ τρεῖς ἐβδομάδας, οὐδὲ μίαν νύκτα παρελείψαμεν νὰ ἐξέλθωμεν.

Ποσάκις, πρὶν κλεισθῶσι τὰ ἐργαστήρια ἐντελῶς, ἱστάμεθα ἐμπρὸς τῶν πτηνοπωλείων, τῶν ὀπωροπωλείων, τῶν παντοπωλείων, τῶν ζαχαροπωλείων. «ὦ! τί λαμπρὰί χῆνες καὶ τί παχέαι! τί μεγάλοι γαλλικοὶ κοῦρκοι! τί λευκαὶ ὄρνιθες! Ἴδου λόφοι μῆλων καὶ πορτοκαλλίων, σωροὶ καστάνων καὶ δαμασκηνῶν! Τί καλὰ εἰς βρώσιν αὐτὰ τὰ ζαχαρωτά!»

Πολλὰ θὰ ὑπάρξουν παιδία εὐδαίμονα. Ἀφ' οὗ ἀπολαύσουν ὅλ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, θὰ ῥιφθῶσιν εἰς τῶν γονέων των τὰς ἀγκάλας.

Καὶ τὰ πτωχὰ ἡμεῖς, ἐν ᾧ διετρέχομεν τὰς ὁδοὺς, ἐβλέπομεν κατὰ φαντασίαν τὰς γλυκείας αὐτὰς οἰκογενεακὰς ἐορτάς καὶ εἰς τοὺς οἴκους τῶν πλουσίων καὶ εἰς τῶν πτωχῶν τὰς καλύβας.

Καλὰ Χριστούγεννα διὰ τοὺς ἔχοντας τίς νὰ τοὺς ἀγαπᾷ.

Ἐπιτελ. συνέχισα.

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Gaston Tissandier].

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου.

Ὁ Τυχὼ-Βραχὲ ἐγεννήθη ἐν Κορουδστόρπ τῆς Δανίας τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1546, δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοπερνίκου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ὁθὼν Βραχὲ, καταγόμενος ἐξ ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας, εἶχε δέκα τέκνα.

Καίτοι ἀποστρεφόμενος τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, ὁ Τυχὼ εἶχε προορισθῇ εἰς τὸ στάδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐθεώρουν ὡς τὸ μόνον ἕξιον εὐπατρίδου. Ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ θείου του ὁ νέος Τυχὼν διήνυσσε τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς καὶ ἐστᾶλη εἰς Κοπενάγην κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1559, ἐκεῖ δὲ ἡ πρὸς τὴν ἀστρονομίαν κλίσις αὐτοῦ ἀνεπτύχθη μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους.

Ἐκλειψις ἡλίου ἐμελλε νὰ συμβῇ τὴν 20 Αὐγούστου 1560, ὁ δὲ Τυχὼν τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἐπὶ τῇ ἀκριβεῖ, μεθ' ἧς τὰ ἀστρολογικὰ ἡμερολόγια τῆς ἐποχῆς εἶχον προείπει τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ φαινομένου, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια τῆς θαυμασίας ταύτης ἐπιστήμης.

Τῷ 1562 ἐστάλη εἰς Λειψίαν ἵνα ἐκμάθῃ τὰ νομικά, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς εἴλκυε τὰ βλέμματα αὐτοῦ καὶ κατεγοήτευσεν τὸ πνεῦμά του μάλλον ἢ ἡ τοῦ νομοθέτου ἐπιστήμη.

Ὁ νέος σπουδαστὴς ἀφιερῶν ὅλας τῆς σχολῆς τὰς ὥρας ὡς καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἀστρονομίας, ἐργάζεται ἀνευ τῆς βοήθειας διδασκάλου, μετὰ τὸσαύτης δὲ ἐπιτηδεύτητος ἐποιεῖτο τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ, ὥστε καὶ τοῖς ἔχων ἐργαλεῖς ἀτελέστατα, ἐξήλεγξε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1563 συμβᾶσαν σύνοδον τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου σπουδᾷ σφάλματα εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Κοπερνίκου καὶ εἰς τοὺς Ἀλφονσίους¹.

1. Ἀλφόνσιοι πίνακες ἀστρονομί-

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του, περὶ τὸν Μάιον τοῦ 1565, ὁ Τυχὼ-Βραχὲ ἐπέστρεψεν εἰς Δανίαν, ἵνα παραλάβῃ τὴν κληρονομίαν του. Ἡ πρὸς τὴν ἀστρονομίαν κλίσις αὐτοῦ εἶχεν ἀπελπίσει τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς φίλους του, καθότι τὰ τοιαῦτα ἔργα ἐθεωροῦντο τότε ὡς ἀνάξια εὐγενῶν. Ὁ νέος ἀστρονόμος προσβληθεὶς ἐκ τῆς ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχε παρὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, κατέλιπε τὴν πατρίδα του, καὶ διαμείνας προσωρινῶς ἐν Βιττεμβέργῃ, διέτριψεν τὰ ἔτη 1566—1568 ἐν Ῥοστόκ ἐπιμόνως ἐξακολουθῶν τὴν περὶ τὰ οὐράνια φαινόμενα μελέτην. Ἐκεῖ ἀπώλεσε μονομαχίας τὴν βίαν αὐτοῦ, ἣν ἀντικατέστησε διὰ βινὸς τεχνητῆς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατεσκευασμένης, ὡς λέγεται, μετὰ μεγίστης τέχνης, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐξ αὐτῆς προκύπτουσα δυσμορφία ὀλίγον ἦτο καταφανής.

Ἀπὸ Ῥοστόκ ὁ Τυχὼν μεταβαίνει εἰς Augsburg, ὅπου τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀδελφῶν Hainzel κατασκευάζει λαμπρὸν γωνιόμετρον ἔχον ἀκτῖνα δεκατεσσάρων πήχεων. Τῷ 1571 ἐπανέρχεται εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ εὕρισκει φίλον πρόθυμον τὸν θεῖόν του Steno Bille, ὅστις παρεχώρησεν αὐτῷ μέρος τῆς οἰκίας του, τὸ ὁποῖον μετέβαλεν εἰς ἀστεροσκοπεῖον. Κατὰ τὴν παρὰ τῷ θείῳ του διαμονὴν αὐτοῦ συνέβη ἐν τῶν σπουδαιωτάτων συμβάντων τοῦ βίου τοῦ σοφοῦ ἀστρονόμου, ἡ ἀνακάλυψις νέου ἀστέρος εἰς τὸν ἀστερισμὸν τῆς Κασσιόπης. Ὁ θαυμαστικὸς οὗτος ἀστὴρ ἀνεφάνη πιθανῶς εἰς τὸν οὐρανὸν περὶ τὴν 5 Νοεμβρίου, ἔμεινε δὲ ὁρατὸς ἐπὶ δέκα ἕξ μῆνας, αὐξάνων τυχῶς κατὰ τὴν λαμπρότητα, οὕτως ὥστε τὸν δευτερόν ἤδη μῆνα ἦτο λαμπρότερος τοῦ Διὸς καὶ ἐφαίνετο ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ. Ἡ λάμψις αὐτοῦ ἡλαττώθη ἔπειτα βαθυμῆδον, ἔπαυσε δὲ νὰ ᾔναι ὁρατὸς κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1574.

Ὁ Τυχὼν ἐκίνησεν ἐκ νέου τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συγγενῶν αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων νυμφευθεὶς (1573) νέαν χωρικήν. Οὐδὲν ἦττον ἔτυχε τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου Β'. Ὁ γενναῖος οὗτος καὶ φιλόμουσος ἀναξ, παρέχώρησεν εἰς τὸν Τυχὼ-Βραχὲ ἐφ' ὅρου ζωῆς τὴν νῆσον Huen οὐ μακρὰν τῆς Κοπενάγης κειμένην.

Ἡ ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Σούνδ νῆσος Huen εἶναι σχεδὸν στρογγύλη, ἔχει δὲ ἐννέα χιλιομέτρων περίμετρον καὶ ὑψοῦται ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τοῦ κέντρου ἀποτελοῦντος ὁροπέδιον εὐρὺ καὶ ὀμαλόν. Ὁ βασιλεὺς ἀνήγειρεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο μέγα ἀστεροσκοπεῖον, ἐφοδιασθὲν διὰ τῶν εἰς τὰς ἀστρονομικὰς ἐργασίας ἀναγκαίων ἐργαλείων καὶ περιέχον δωμάτια διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς ὑπηρετὰς τοῦ Βραχέ. Μέγας χώρος περὶ τὸ ἀστεροσκοπεῖον περιτειχίσθη διὰ τείχους ὑψηλοῦ καὶ

καὶ συνταχθέντες τῇ 13ῃ ἐκατονταετηρίδι ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς Τολέδης κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλης Ἀλφόνσου Ι', ὅστις διώρθωσεν αὐτοὺς ἰδίᾳ χειρί.

στερεοῦ σχηματίζοντος τετράπλευρον, τοῦ ὁποῦοι ἐκάστη γωνία ἀντεστοίχει πρὸς ἐν τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος· τὸ κέντρον ἐκάστου τοίχου ἐξήρχετο τῆς γραμμῆς ἐν εἰδεί ἡμικυκλίου. Εἰς τὴν βορείαν καὶ νοτίαν γωνίαν ἐκτίσθησαν πυργίσκοι, ὧν ὁ μὲν περιεῖχε τυπογραφεῖον, ὁ δ' ἑτερος οἰκήματα διὰ τοὺς ὑπηρετὰς. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο κατὰστημα ὠνόμασθη Uranibourg (Οὐρανοῦ φρούριον), ἦτο δὲ λαμπρότατον μέγαρον, ἐν ᾧ ἡ πολυτέλεια συνεδύαζτο μετὰ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο περιεῖχε μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκην, πρὸς δὲ καὶ ὑπόγειον, ἐν ᾧ ὑπῆρχον δεκατέσσαρες καίουσαι κάμιννοι, καθότι ὁ Βραχὲ ἠσχολεῖτο καὶ περὶ ἀλχημικὰς ἐρεῦνας, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐν τοῖς χωνευτηρίοις αὐτοῦ πλοῦτον, ὃν προστίθετο νὰ ἀφιερώσῃ εἰς τὰς ἀστρονομικὰς μελέτας.

Φρέαρ εἴκοσι ποδῶν βάθους διένειμε τὸ ὕδωρ εἰς ὅλον τὸ κτίριον διὰ μέσου σωλήνων. Ἐξω τοῦ περιβόλου ὑπῆρχε πρὸς βορρᾶν μὲν τεχνουργεῖον πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐργαλείων, πρὸς μεσημβρίαν δὲ γεωπονικὸν κατὰστημα.

Καίτοι τὸ ἀστεροσκοπεῖον ἦτο εὐρύχωρον, ὁ Βραχὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ συναγάγῃ ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἀστρονομικὰ ἐργαλεῖα, ἔκτισε δὲ παράρτημα ἐπὶ λόφου κειμένου πρὸς νότον αὐτοῦ. Τὸ παράρτημα τοῦτο ὠνομασθὲν Sternberg (ὄρος τῶν ἀστέρων) συνεδέθη δι' ὑπογείου διόδου μετὰ τοῦ Uranibourg. Ἀμφότερα τὰ κτίρια ἦσαν κομψότατα ἅμα δὲ καὶ κανονικώτατα, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ εἰκονογραφίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ βασιλεὺς ἐδαπάνησε 1,000,000 rixdalers (500,000 φράγκα), ὁ δὲ Τυχὼν προσέθηκεν, ὡς βεβαιοῦται, ἴσην ποσότητα χρημάτων. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ δαπάναι αὐτοῦ εἶχον ἐπὶ τοσοῦτον ἐλαττώσει τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς ἀποζημίωσιν σύνταξιν ἐτήσιαν 2,000 rixdalers, πρὸς δὲ καὶ κτήματι ἐν Νορβηγίᾳ καὶ κανονικὰτον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Rothschild, ἀποφέρον 1,000 rixdalers κατ' ἔτος. Ἐὰν παραβάλωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀργυρίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρὸς τὴν σημερινήν, ἀναγκάζομεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας ἀπέδειξε πρὸς τὸν Βραχὲ ἀξίειανον γενναϊοδωρίαν.

Ἡ λαμπρὰ συλλογὴ τῶν ἐργαλείων, τὰ ὅποια ὑπὸ τὴν ἐπιτηρήσιν τοῦ Τυχὼ-Βραχέ κατασκευάσθησαν, καὶ δι' ὧν ἐπρόκειτο τὰ δύο αὐτοῦ ἀστεροσκοπεῖα, περιεῖχε συσκευὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσας καὶ κατασκευασθείσας, ἦτο δὲ μοναδικὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ τὸ πλῆθος καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν ἐργαλείων.

Ἡ λαμπρότης τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Uranibourg ὡς καὶ ἡ φήμη τοῦ κατοικοῦντος αὐτὸ ἐπιστήμονος, εἴλκυε πλῆθος μαθητῶν ἐπιθυμούντων ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ σοφοῦ διδασκάλου.

Τινες ἐξ αὐτῶν διατηροῦντο δαπάναις τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἄλλοι ἐστέλλοντο ὑπὸ διαφόρων πόλεων καὶ ἀκαδημιῶν, ἄλλους τέλος συνετήρει αὐτὸς ὁ Τυχὼ-Βραχέ. Ἄνδρες διάσημοι ἀδικόπως ἐπεσκέποντο τὸν μέγαν ἀστρονόμον ἐκδηλοῦντες οὕτω τὸν σεβασμὸν αὐτῶν.

Ὁ Τυχὼ-Βραχέ ἤθελεν ἡσύχως διακινῶν τὸν βίον τοῦ ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ κατοικίᾳ, ἐὰν δὲν ἐπῆρχετο ὁ θάνατός τοῦ γενναίου αὐτοῦ προστάτου, τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Β'.

Ἐνόσω ἐδικαίλευεν ὁ Φρειδερίκος, οἱ αὐλικοὶ προσεποιούντο ἐκτακτον περὶ τὴν ἀστρονομίαν ζῆλον, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Τυχὼ-Βραχέ γενναϊότης τοῦ βασιλέως ἐκίνησε τὸν φθόνον αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος ἐπέδειξαν ἀνοχήν τινα πρὸς τὸν ἀστρονόμον, ἀλλ' ὁ διάδοχος τοῦ Φρειδερίκου Χριστιανὸς Δ' εἰσακούσας τὰς εἰσηγήσεις τοῦ μίσους, ἐστέρησεν αἰφνίως τὸν Τυχὼ-Βραχέ τῆς χορηγηθείσης αὐτῷ συντάξεως καὶ τοῦ κτήματός του. Ὁ ἀτυχὴς ἀστρονόμος ἔχων σύζυγον καὶ πέντε υἱοὺς καὶ τέσσαρας θυγατέρας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας του, ἀλλ' ὅμως ὑπέμεινε μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ 1597, ὅτε μετέβη εἰς Κοπενάγην. Ἡ κατ' αὐτοῦ καταδρομὴ κατήντησεν εἰς προσωπικὴν ἐπίθεσιν ὑποκινήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀσπονδοτάτου αὐτοῦ ἐχθροῦ, τοῦ προέδρου τοῦ συμβουλίου Walchendorp. Εἰς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Βραχέ ἐτραυματίσθη. Ὁ ἀστρονόμος περίλυπος ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν ταύτην, ἥτις ἐπεδαψίλευεν αὐτῷ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς ὕβρεις, ὥστε ἠνώχλει αὐτὴν ἡ δόξα τοῦ μεγίστου αὐτῆς πολίτου.

Εὐτυχῶς μετὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν πρώτων τῆς Εὐρώπης εἶχε πλείστους φίλους. Τοιούτος ἦτο καὶ ὁ κόμης τοῦ Rantzau, ὅστις προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Wandesbourg, ἑπαυλιν κειμένην πλησίον τοῦ Ἀμβούργου, ἐν ᾗ διέμενεν. Ὁ ἀστρονόμος μετέβη λοιπὸν παρ' αὐτῷ μετὰ τῆς οἰκογενείας του περὶ τὰ τέλη τοῦ 1597· ἐκεῖ ἐγραψεν τὴν *Astronomiae instauratae mechanica* (Μηχανικὴν τῆς ἀνακαινισθείσης ἀστρονομίας), περιγράφας καὶ παραστήσας διὰ ζωγραφημάτων τὰ ποικίλα αὐτοῦ ἐργαλεῖα καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὡς καὶ τὰ χημικὰ αὐτοῦ ἔργα. Ἀντίτυπον τοῦ συγγράμματος τούτου μετὰ καταλόγου χιλίων ἀστέρων ἐστάλη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ῥοδόλφον Β', ἑνθερμὸν ζηλωτὴν τῆς ἀλχημείας καὶ τῆς ἀστρονομίας. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀπήντησε προσκαλὼν τὸν Τυχὼ-Βραχέ νὰ μεταβῇ εἰς Πράγαν, ὅπου ἤθελε τύχει ἀρίστης ὑποδοχῆς. Ὁ Τυχὼ-Βραχέ ἐφθασεν εἰς Πράγαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του τῷ 1599, μετ' οὐ πολὺ δ' ἐστάλησαν αὐτῷ ἐκεῖ τὰ πλεῖστα τῶν ἐργαλείων του. Ἐτησία σύνταξις 3,000 couronnes ἐδόθη αὐτῷ, ὡς διαμονὴν δὲ αὐτοῦ ὠρίσθη τὸ Ῥέναχ, ἐνθα κατῴκησεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ τεθνεώτος φίλου αὐτοῦ

Κουρτίου, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ ἀγοράσας ἐδώκεν αὐτῷ. Περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ Κέπλερ εἰκοσιπενταετῆς ὢν συνέζησε καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Τυχὼ-Βραχέ, τῇ συστάσει τοῦ δόπου, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, διωρίσθη μαθηματικὸς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ καίτοι ὁ Ῥοδόλφος Β' μετὰ τοσαύτης προσήνευθον γενναϊότητος, ὁ Τυχὼ-Βραχέ βαθέως αἰσθανόμενος τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνην τῆς Δανίας, προσεδιήθη τὴν 13 Ὀκτωβρίου ὑπὸ ἀποπληξίας, ἥς αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν σοβαρώταται. Μερίσθη κατέλαθεν αὐτὸν ἀδυναμία, τὴν δὲ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 54 ἐτῶν καὶ δέκα μηνῶν.

«Οὐδεὶς περὶ τῆς λήξεως ὁ κ. Δαυὶδ Brewster, ὑπερβαίνει τὸν Τυχὼ-Βραχέ ὡς πρακτικὸν ἀστρονόμον, εἴτε ἐν τῷ παρελθόντι εἴτε ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Τὸ ἀλλοῦ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐργαλείων του, ἡ δξύνουσι ἢ ἀπέδειξαν ἐφευρισκῶν νέα ἐργαλεῖα ἢ τελειοποιῶν τὰ πρὸ αὐτοῦ γνωστά, ἢ περὶ τὸ παρατηρεῖν ἐπιτηδεύοντος καὶ δραστηριότητος αὐτοῦ, παρέχουσιν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰς παρατηρήσεις ἀξίαν, ἣν θέλουσιν ἐκτιμήσει οἱ μεταγενέστεροι».

Ὁ Τυχὼ-Βραχέ, καίτοι ἔχων ἀναιμιοσότητον ἀξίαν, εἶναι ὅμως κατώτερος τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἀστρονομίας, οἵτινες συνέστησαν τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῶν οὐρανίων κινήσεων.

Ὁ Νεύτων ἀπ' ἐναντίας κατέχει μετὰ τῶν αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν. Ὡς εἶπεν ὁ διάσημος Lagrange, ὁ ἀμίμητος οὗτος ἀνὴρ «εἶναι ὁ λαμπρότερος καρπὸς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας». Ἡ δόξα αὐτοῦ ὑπερβαίνει πάντα ἔπαινον ἐνώπιον αὐτοῦ, λέγει ὁ Βολταῖρος, οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ αἰσθάνηται φθόνον.

Ἐμφυχόμενος ὑπὸ ἐκτάκτου μεγαλοφυΐας δόξαις ἐπρόκειτο περὶ ἐργασίας καὶ περὶ ἀνακαλύψεων, ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων εἶχεν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ πάσας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας. Ἦτο ἀνήσυχος καὶ εὐερέθιστος, ἐὰν δ' ἐνίοτε ἐταλαιπωρήθη, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς ἐκὺτὸν ἐφείλει τὰ παθήματά του.

Ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων ἐγεννήθη τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1642 ἐν Woolstrop, ἐν τινὶ ἀγορῇ τοῦ Lincoln' Shire, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἦτο δὲ τοσοῦτον ἀδύνατος, ὥστε ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ. Ἐξῆσεν ὅμως καὶ ἔγινε μάλιστα εὐρωστον παιδίον, ἀφοῦ δὲ ἔμαθε ν' ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου, ἐτέθη δωδεκαετῆς ὢν παρὰ τινι φαρμακοποιῷ, ὅπως ἀκούῃ τὰ μαθήματα τοῦ ἐν Grantham σχολείου. Μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν ἡ μήτηρ του μετεκάλεσεν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ Νεύτων ὀλίγην εἶχε διάθεσιν διὰ τὸ ἐπαγγεῖλαι τοῦ γεωροῦ. Ἐσκέπτετο δὲ ἀκαταπαύστως ἢ ἀνεγίνωσκε παλαιὰ βιβλία. «Θὰ γίνῃ ἐπιστήμων!», ἔλεγον οἱ γονεῖς του, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ τὸν προπαρascεύσωσι διὰ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κανταβριγίας ἀποστέλλοντες αὐτὸν καὶ

πάλιν εἰς Grantham. Ὁ νέος Ἰσαὰκ εἶχε πράγματι ἐκτακτον ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ νοημοσύνην, καὶ ἐξέπλητε πάντας τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τῆς μεγίστης αὐτοῦ περὶ τὴν μηχανικὴν δεξιότητος. Ὁ παῖς κατεσκεύαζεν ἐπιμελῶς κατὰ τὰς πύσεις μύλους ἢ ὑδρορολόγια, ἢ ὑπερμεγέθεις ἀετοὺς ἢ ἐχάραττεν ἡλιωρολόγια ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς μητρικῆς οἰκίας.

Δεκαενεαετῆς ὢν ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων ἐγένετο δεκτὸς ἐν Κανταβριγίᾳ, καὶ ἐπεδόθη μετ' ἄκρου ζήλου εἰς τὰ μαθηματικά, εὐθὺς δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του κατῴρωσε τὰς τρεῖς μεγάλας ἀνακαλύψεις αὐτοῦ περὶ διαφορικὸν ὑπολογισμόν (calcul des fluxions), περὶ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ φωτός καὶ περὶ τῆς παγκοσμίου ἑλξεως. Ὁ νέος ἐπιστήμων εἶχε χαρακτῆρα ἰδιότροπον, ὢν δ' εἰς ἄκρον μετριόφρων ἀπεστρέφετο τὴν δημοσιότητα καὶ τοῦτο καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι ἐτῶν ἐπεχείρησεν ἐν τῶν μεγίστων πειραμάτων τῆς φυσικῆς, τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ φωτός ἡ διὰ πρίσματος δίοδος ἀκτίνος ἡλιακοῦ φωτός ἐδείξεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀκτὶς αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἐπτά ἀκτίνων διαφόρων, ἔχουσιν διαθλαστικότητα ἄνισον. Ὁ Νεύτων συμπληρῶν τὴν ἀνάλυσιν διὰ τῆς συνθέσεως, κατῴρωσε νὰ συνενώσῃ τὰς ἐπτά ἀκτίνες διὰ νέας διαθλάσεως καὶ συνέστησεν οὕτω πάλιν τὸ λευκὸν φῶς. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ὅλως νέα οὕσα, μετέβαλεν ἐντελῶς τὴν διοπτρικὴν, καὶ ἔγινε κατόπιν ἡ βάσις τῆς ἀναλύσεως τοῦ φωτός, δι' ἣς γνωρίζομεν, ἐξετάζοντες φωτεινὴν ἀκτῖνα, τὴν ἀληθῆ σύστασιν τῶν ἀστέρων.

Διαμείνας ἐπὶ τινα ἔτη ἐν Κανταβριγίᾳ, ὁ Νεύτων ἐπέστρεψεν εἰς τὸ μικρὸν αὐτοῦ κτήμα τοῦ Woolstrop, ἐνῷ δὲ ἐκάθητο ἐν τῷ κήπῳ του, εἶδε μῆλον, τὸ ὁποῖον ἀποσπασθὲν ἀπὸ τοῦ δένδρου ἔπεσε κατὰ γῆς. Τὸ κοινότατον τοῦτο γεγονός ἐφρε τὰς σκέψεις αὐτοῦ εἰς τὴν συνήθη ὁδόν. Ποία ἡ κεκρυμμένη αἰτία τῆς μυστηριώδους δυνάμεως, ἥτις κατακορμίζει πάντα τὰ σώματα πρὸς τὸ κέντρον τῆς ἡμετέρας γῆς; Ἡ δύναμις αὕτη, οἷαδὴποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ φύσις αὐτῆς, ἔχει ἀρά γε ὅρια; Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὁρέων, ἀλλ' ἤθελεν ἐνεργεῖ καὶ εἰς ὕψος δεκάκις, ἑκατοντάκις, χιλιάκις μεγαλείτερον; Ἐπεκτείνεται ἀρά γε μέχρι τῆς σελήνης; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην παρρησιαστικῶς ἠτόν δξυδερκής ἤθελεν ἵσως ἀπαντήσει μετὰ φαινομένης βεβαιότητος, ὅτι ἡ σελήνη οὐδὲν ἔχουσα σήριγμα ἤθελε πέσει ἐπὶ τῆς γῆς, ἐὰν ἐδάυνεν ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ ἡμέτερος τῆς ἐνεργείας κύκλος δὲν ἐπεκτείνεται μέχρις αὐτῆς. Ὁ Νεύτων ἐσκέφθη ἄλλως. Ἐκ καθημερινῆς πείρας γνωρίζομεν, ὅτι βλήμα ριπτόμενον ὀριζοντίως πίπτει εἰς ἀπόστασιν τοσοῦτω μείζονα, ὅσω μείζον εἶναι ἡ ταχύτης αὐτοῦ καὶ τὸ ὕψος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀνεχώρησε. Τελῶμεν διανοητικῶς εἰς τὸ ἀνώτα-

τον σημεῖον πύργου ἔχοντος ὕψος 90,000 λευγῶν, οἷα εἶναι ἡ ἀπόστασις τῆς σελήνης, ὅπως ρίψομεν τὸ βλήμα τοῦτο μετὰ ταχύτητος ἐνὸς τετάρτου λεύγας ἀνὰ δευτερόλεπτον (τοιαύτη περὶπου ἡ ταχύτης τῆς σελήνης). δὲν εἶναι πρόδηλον, ὅτι θὰ πέσῃ εἰς ἀπόστασιν μεγαλειτέραν τῆς ἀκτίνος τῆς γῆς ἐχούσης 15 μόνον χιλιάδας λεύγας; Ἐπειδὴ ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ ἡ ταχύτης οὐδαμῶς ἐλαττοῦται, ἡ κίνησις ἐστὶν ἀπὸς ὀρίζοντος, ἡ δ' αὐτὴ βαρύτης, ἥτις ἀναγκάζει λίθον νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, κρατεῖ ἀπεναντίας τὴν σελήνην εἰς ἀπόστασιν σταθεράν, καὶ δὲν φέρεται ποτὲ αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σφαίρας, ἥς αἱ διαστάσεις εἶναι πρὸς τοῦτο μικραί.

Αἱ τοιαῦται θεωρίαι ἦσαν ἀρχὴ ἀποδείξεως. Ἡ ἀλήθεια εἶχεν εὐρεθῇ. Ἀλλ' ὁ Νεύτων μὴ δυνάμενος νὰ βεβαιώσῃ αὐτὴν μετ' ἀλανθαστοῦ θετικότητος, ἔκρινεν ἀνάξιον ἐαυτοῦ νὰ δημοσιεύσῃ τι περὶ τοῦτου, πεποιθὼς ὅμως εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν ἐθεώρησε τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ὡς τὴν ἐδρασιωτάτην βάσιν μνημείου, πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ὁποῖου κατέτριψεν εἴκοσιν ὅλα ἔτη.

Τῷ 1669 ὁ Νεύτων διωρίσθη καθηγητῆς ἐν Κανταβριγίᾳ, τῷ δὲ 1672 μέλος τοῦ ἐν Λονδίῳ βασιλικοῦ συλλόγου. Εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ συλλόγου τοῦτου ἔπεμψε τηλεσκόπιον ἐπινοηθὲν καὶ κατασκευασθὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ὑπὲρ πάντα λόγον ἐθαυμάσθη. Τὸ γεγονός τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ὁ Νεύτων ἐγνωστοποίησεν, ἐνεποίησε μεγίστην ἐντύπωσιν, ἀλλ' εὗρε καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας, τὸν Robert Hooke μετὰ τῶν ἄλλων, τοῦ ὁποῖου αἱ ἀντιρρήσεις τοσοῦτον ἠρέθισαν τὸν μέγαν φυσικόν, ὥστε ὀλίγου δεῖν ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐπιστήμην.

Κατὰ τὰ ἔτη 1684 καὶ 1685 ὁ Νεύτων ἐπεράτωσε τὸ περὶ ἀρχῶν (Principes) βιβλίον αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐκτίθησι τοὺς νόμους τῆς παγκοσμίου ἑλξεως, καὶ ἐξηγεῖ πάντα τὰ μεγάλα φαινόμενα τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, ἥτις συνεστὶ ὡς διὰ μυστηριώδους τινὸς δαμοῦ τὰ στοιχεῖα τοῦ σύμπαντος. Πιστὸς εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ὁ Νεύτων οὐδὲν ἠθέλησε νὰ δημοσιεύσῃ· ἀλλὰ φίλοι τοῦ τινες καὶ ἰδίως ὁ Halley τοσοῦτον τὸν ἐπίεσαν, ὥστε ἐπὶ τέλους ὑπεχώρησε. Τὸ ἐν ἔτει 1687 δημοσιευθὲν σύγγραμμα αὐτοῦ ἐπέσυρε τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ προσέκαλεσε συγχρόνως καὶ ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι κατετάραξαν τὸν Νεύτων. Ὁ Leibnitz καὶ ὁ Huyghens ἀπέρριψαν μετὰ περιφρονήσεως τὴν θεωρίαν τῆς ἑλξεως, ἰδίως δὲ ὁ Leibnitz μετὰ δριμύτητος κατεπολέμησε τὰς νέας ἰδέας.

Ὁ Νεύτων ἐπεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰς ἀνακαλύψεις, ἀλλ' αἱ λογομαχίαι τοσοῦτον εἶχον πικράνει αὐτὸν, ὥστε μετὰ τινα ἔτη ἐξεδήλωσεν ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ αὐτοῦ μελαγχολίαν καὶ ἀνησυχίαν νοσηματώδη καταν-

τήσασαν μέχρι παραλογισμού. Ἐπὶ τινὰ ἔτη περὶ τὸ 1692 ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ παρ' ὀλίγον ἐγένετο παρὰ φρων. Πλεῖσται ἐπιστολαὶ αὐτοῦ μαρτυροῦσιν ἀληθῆ φρενοβλάβειν. Ὁ ἀκάματος ἐπιστήμων ἦλθε κατ' ὀλίγον εἰς τὰς φρένας του, ἀλλ' οὐδεμίαν πλέον κατώρθωσεν ἀνακάλυσιν. Ἐδημοσίευσεν ὅμως ἔργα πρὸ ἐτῶν ἐκτελεσθέντα.

Κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ ὁ Νεύτων ἔζησεν εὐτυχής. Οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ τὸν ἐθαύμασαν ὅσον καὶ οἱ μεταγενέστεροι.

Ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων ἀπέθανεν ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καίτοι δὲ τὰ παθήματα αὐτοῦ δὲν εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὡς μάρτυς τῆς ἐπιστήμης, διεξήλθομεν ὅμως αὐτὰ ὡς παράδειγμα τῶν θλίψεων, αἵτινες μοιραίως πῶς συμπαρομαρτοῦσιν εἰς πάντα τὰ μεγάλα ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἀλλως εἴμεθα ἤδη μακρὰν τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ λοιποῦ δὲ ἡ ἀστρονομία, κατὰ τρισθεῖσα ὑπὸ τῶν μεγάλων ἀνακαλυπτῶν τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου, δὲν θέλει πλέον ἀναγράψαι μάρτυρας εἰς τὰς δέλτους αὐτῆς.

ΕΛΙΖΑ Σ. ΣΟΡΤΕΟΡ.

Τὸ ἐπόμενον χάριν ποιημάτων τοῦ πολυκλαύστου Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ἀνέκδοτον ὄν, ἐκοινοποιήθη ἡμῖν παρὰ τινος τῶν ἐν Λευκάδι συνδρομητῶν τῆς «Εστίας».

Σ. τ. Δ.

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

Τῇ προσφιλεστάτῃ Χαρίκλειᾳ Σικελιανοῦ ἐπὶ τῇ προσφορᾷ τῶν ποιημάτων μου.

Ὅταν γερᾷ ὁ πλάτανος, καὶ τὰ γλῶρα τὰ φύλλα
Τὴν ἀνοιξὶ δὲν κρύβουν τὰ κούφια του τὰ ξύλα,
Κάθε διαδάτης ποῦ περνᾷ καὶ ποῦ θυμᾶται ἀκόμα
Τὸν ὕπνο ποῦ κοιμήθηκε στὸ δροσερὸ του χῶμα,
Καὶ τὸ νεράκι πᾶγρυντο μὲ τὸ κελᾶδμά του
Χίλια φορὰς ἐγλύκανε τὸν πόνο 'σ τὴν καρδιά του,
Κάθε διαδάτης ποῦ περνᾷ μὲ μάτι πικραμένο
Θωρεῖ τὸ γέρο γίγαντα, θωρεῖ τὸ στοίχειωμένο
Τὸ δένδρο ποῦ ἐτοιμῶρροπο, καὶ σταματᾷ τὸ βῆμα
Νὰ πάρῃ ἀπὸ τὴ φλούδα του γιὰ ἐνθύμησι ἓνα τρίμμα.

Καὶ σὺ, Χαρίκλεια, καὶ σὺ νὰ μὴ μὲ λησμονήσῃς
Ὅταν θὰ πέσω καταγῆς. Θυμήσου μὴν ἀφῆσῃς
Αὐτὰ μου τ' ἀγριολούλουδα νὰ μαρθοῦν τὰ μαῦρα!
Γνωρίζεις πῶς τ' ἀγάπησα! Μὲς 'σ τὴν καρδιά μου ταῦρα
Κ' ἐκεῖθε τὰ ξεβρίχωσα. Κρύψε τα σὲ μιὰν ἄκρη
Καὶ δρόσιζε τα τὰ φτωχὰ κάποτε μ' ἓνα δάκρυ
ἢ μ' ἓνα σου χαμόγελο. Τότε κ' ἐκεῖνα ἐμπρός σου
Θὰ ζωντανεύσουν, θὰ ξυπνοῦν μὲ τὸ χαιρετισμὸ σου,
Καὶ καθενὸς ἡ μυρωδιὰ θ' ἀνὰ γιὰ σὲ σημάδι
Ὅτι κ' ἐγὼ γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ ἦλθα κρυφ' ἀπ' τὸν ἄδη.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἡ κυρία Α** ἤτο ποτε ὠρία· ἀλλ' ἡ μὲν ὠριότης αὕτη πρὸ πολλοῦ οἴχεται, παρέμειναν ὅμως αἱ ἀξιώσεις. Ὅπως δὴ ποτε ἡ κυρία αὕτη εὐρίσκει πάντοτε θαυμαστάς.

— Ὅ, τι καὶ ἂν εἴπῃ τις, ἔλεγε τις τούτων, εἶνε πάντοτε ὑπὸ τινὰ ἐποψίν θεά!

— Ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἀρχαιότητος, ὑπέλαβέ τις.

* *

Κοῦφός τις κλειδοκυμβαλίστης ἔλεγε πρὸς τινὰ Γνωρίζετε ὅτι ἡ εὐγένεια τῆς οἰκογενείας μου ἀνάγεται ἕως εἰς τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν; Εἰς τῶν προγόνων μου συνώδευσε τὸν αυτοκράτορα Βαρβαρόσσαν.

— Εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον; ἠρώτησεν ὑπολαβὼν ὁ ἄλλος.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Τετράκις ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ ἱερέως ζεύγος τι ζήτουσιν τὴν εὐλογία, ἀλλὰ τετράκις καὶ ὁ ἱερεὺς ἠρνήθη νὰ τοὺς εὐλογήσῃ, διότι ὁ μελλόνυμφος ἦτο πάντοτε μεθυσμένος. «Ἀπορῶ, εἶπε τὴν τετάρτην φορὰν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν μνηστῆν, πῶς κόρη, τόσον κοσμία καὶ εὐπρεπὴς ὡς σὺ, δὲν αἰσχύνηται νὰ προστέρχεται νὰ στεφανωθῇ μετ' ἀνδρὸς διατελοῦντος εἰς τοιαύτην κατὰστασιν». Ἡ πτωχὴ κόρη, δακρυρροοῦσα, ἀπεκρίθη τότε, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. — «Καὶ διατί, καλὴ μου κόρη;» — «Διότι, πάτερ μου, ὅταν δὲν εἶνε μεθυσμένος, δὲν θέλει νὰ μὲ νυμφευθῇ».

Ἡ συνείδησις ὀμιλεῖ, τὸ συμφέρον κραυγάζει.

Οἱ αυτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐθεωροῦντο καὶ ὠνομάζοντο Ἀγιοί, θεοὶ (Divi), ἱεροί, καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς χρῆσιν αὐτῶν ἀντικείμενα· ὁ σταυλὸς των π. χ. (Sacris Stabulus), τὸ ἱματιοφυλάκιόν των κτλ.

ΙΩΝΑΣ.

!!!!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Εἰς τὸν κόσμον τόσῳ μᾶλλον «ἀρέσκειται» τις μὲ ὅσῳ πλειότεραν ζωηρότητα ὀμιλεῖ, καὶ τόσῳ μᾶλλον «ἀρέσκει» μὲ ὅσῳ πλειότεραν ὑπομονὴν ἀκούει.

* * Ἡ φιλοφροσύνη εἶνε νόμισμα, ὅπερ ὁ καταλλάσσων κερδαίνει πάντοτε.

* * Ἀγαπᾷ τις πλειότερον τὴν ἐρωμένην, καλὸν τὴν σύζυγον καὶ πάντοτε τὴν μητέρα.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Διὰ νὰ καθάρῃς παλαιὰν χαλκογραφίαν, ἥτοι ν' ἀφαιρέσῃς τὸ κίτρινον χρώμα της, καὶ ἀναζωογονήσῃς τὰς γραμμὰς της, δύνασαι νὰ μεταχειρισθῇς τὸν ἀκόλουθον τρόπον· Εἰς δοχεῖον, ἔχον πυθμένα πλάτυν, ἐγχύσον κρᾶμα ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ὕδατος, ἐμβαλὼν δ' εἰς αὐτὸ τὴν εἰκόνα, ἄφες τὴν νὰ διαβροχῇ ἐπὶ τινὰ λεπτὰ ἀκολουθῶς δ' ἀπόπλυνον αὐτὴν μὲ νερὸν καθαρόν. Ἐὰν τὸ πρῶτον τοῦτο μόσχευμα δὲν ἀρκέσῃ, κάμει καὶ δεύτερον, ἐπχυζάνων τὴν διαρκείαν τοῦ λουτροῦ καὶ προσθέτων πλειότερον ὀξύ. Ἀκολουθῶς ἐξυπλώνεις τὴν εἰκόνα ἐπὶ στυπτοῦ χάρτου διὰ νὰ στεγνώσῃ, καὶ ἐφ' ὅσον διαρκεῖ τὸ στεγνῶμα πιέζεις αὐτὴν οὕτως, ὥστε νὰ ἀποφύγῃς τὴν ἐξόγκωσίν της.

ΑΘΗΝΗΣ, — ΤΡΟΙΣ ΚΟΡΙΝΘΗΣ ΠΑΛΑΤΙΑ «ΟΜΟΝΟΙΑΣ»